

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Inomhusmiljön

En studie om pedagogernas resonemang kring inomhusmiljöns utformning på Reggio Emilia inspirerade förskolor utifrån barns lärande och utveckling

Angelica Bergqvist, Larisa Bohman och Eva Gustavsson

LAU370 Allmänt utbildningsområde 3

Handledare: Pia Williams

Examinator: Annika Lantz-Andersson

Rapportnummer: HT09-2611-025

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Inomhusmiljön. En studie om pedagogernas resonemang kring inomhusmiljöns utformning på Reggio Emilia inspirerade förskolor utifrån barns lärande och utveckling

Författare: Angelica Bergqvist, Larisa Bohman och Eva Gustavsson

Termin och år: HT 09

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Pia Williams

Examinator: Annika Lantz-Andersson

Rapportnummer: HT09-2611-025

Nyckelord: Reggio Emilia, inomhusmiljö, förskola, barn, lärande

Sammanfattning:

Syftet med vårt arbete är att undersöka och beskriva hur inomhusmiljön på ett antal svenska förskolor inspirerade av Reggio Emilia filosofin är organiserad. Vi vill studera detta utifrån den filosofi förskolan baserar sin verksamhet på och även i relation till förskolans läroplan Lpfö98. Utifrån detta syfte har vi två frågeställningar: Vad är det för tankar som ligger bakom organisationen av inomhusmiljön och vad är det som påverkar inomhusmiljöns utformande. Vi har använt oss av intervjuer och observationer som metod på fem olika förskolor som alla är inspirerade av Reggio Emilia filosofin där vi intervjuade pedagoger och observerade inomhusmiljön. Vi har därefter i resultatdelen redovisat för det vi kommit fram till i analysen av vår data. Resultatdelen har vi delat upp i fyra teman som vi kallar:

1. Inomhusmiljön på Reggio Emilia inspirerade förskolor. Här beskriver vi materiel och inomhusmiljöer såsom, låga möbler, fönster, speglar, ”rum i rummet” och konstruktionsmateriel som vi observerat på de förskolor vi besökt och som de har inspirerats av att använda utifrån Reggio Emilia filosofin.
2. Vikten av kommunikation och delaktighet. Under detta tema redogör vi för kommunikationens betydelse och pedagogernas syn på barnens delaktighet i inomhusmiljöns utformande.
3. Dokumentation som en del av inomhusmiljön. I Reggio Emilia filosofin är dokumentation en viktig del i arbetet och ses även som en del av inomhusmiljön. I resultatet redovisar vi hur pedagogerna i de förskolor vi besökt ser på arbetet med dokumentation.
4. Inomhusmiljön som hinder eller möjlighet för barns lärande och utveckling. Här berättar vi om vad pedagogerna anser är de största hindren eller möjligheterna med en Reggio Emilia inspirerad inomhusmiljö. Här skriver vi även vad pedagogerna tänker kring att arbeta utifrån läroplanen samtidigt som de arbetar Reggio Emilia inspirerat.

Reggio Emilia filosofin växer i världen och inomhusmiljöns betydelse för barns lärande och utveckling har det forskats mycket om (Wallin, 2003). Därför anser vi att detta arbete har betydelse för läraryrket.

Förord

Under arbetets gång har vi arbetat både självständigt och tillsammans. Litteraturen delade vi upp mellan oss för att läsa en del var och sedan sammanställde vi det. Observationer och intervjuer utförde vi alla tillsammans medan vi transkriberade intervjuerna enskilt. Vi har var för sig fokuserat på olika delar men sedan sammanställt det tillsammans.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	6
1.1. Syfte och frågeställningar.....	7
1.2. Definition av begrepp.....	7
2. Bakgrund	9
2.1. Reggio Emilia filosofins framväxt	9
2.2. Barnsyn utifrån Reggio Emilias filosofi.....	9
2.3. Kunskapssyn utifrån Reggio Emilias filosofi.....	10
2.4. ”Den tredje pedagogen”	11
2.5. Den medforskande pedagogen	11
2.6. Sammanfattning	11
3. Teoretisk anknytning.....	12
3.1. Friedrich Fröbel och Fröbelpedagogik.....	12
3.2. Maria Montessori och Montessoripedagogiken	13
3.3. Sociokulturell teori.....	14
3.4. Sammanfattning	15
3.4. Läroplan för förskolan Lpfö98 – miljöns betydelse för barns lärande och utveckling .	16
3.5. Miljön.....	16
3.6. Det kompetenta barnet	17
3.7. Leken.....	17
3.8. Sammanfattning	17
4. Metod	19
4.1. Intervjuer	19
4.2. Observationer	20
4.3. Urval.....	21
4.4. Bortfall	21
4.5. Genomförande.....	21
4.6. Analys av data	21
4.7. Studiens tillförlitlighet.....	22
4.8. Etiska överväganden	22
5. Resultat.....	24

5.1. Beskrivning av pedagoger på förskolorna Ankan, Blomman, Clownen, Draken och Elefanten.....	24
5.1.1. Förskolan Ankan	25
5.1.2. Förskolan Blomman	25
5.1.3. Förskolan Clownen	25
5.1.4. Förskolan Draken	25
5.1.5. Förskolan Elefanten	25
5.2. Tillåtande inomhusmiljö	26
5.3. Inomhusmiljön på Reggio Emilia inspirerade förskolor	27
5.3.1. Låga möbler som medel för barns självständighetsfostran	27
5.3.2. Fönster för att få en överblick över sin vardag.....	27
5.3.3. Speglar som ett verktyg att förstå sin identitet.....	28
5.3.4. Rum i rummet för att få många möjligheter.....	28
5.3.5. Materiel som får barnen att tänka.....	29
5.3.6. Analys av temat	29
5.4. Vikten av kommunikation och delaktighet	30
5.4.1. Analys av temat	32
5.5. Dokumentation som en del av inomhusmiljön.....	32
5.5.1. Analys av temat	33
5.6. Inomhusmiljön som hinder eller möjlighet för barns lärande och utveckling	34
5.6.1. Analys av temat	36
5.7. Sammanfattning av resultat	37
6. Slutdiskussion.....	39
7. Referenslista	42
8. Bilagor	44
Bilaga 1	44
Bilaga 2	45

1. Inledning

”En av de stora hörnstenarna i Reggio Emilias miljötänkande är den tredje pedagogen dvs. att man ska kunna bli inspirerad i ett rum, man ska kunna se vad som finns att leka med, materiel att undersöka, jobba med ett tema som fascinerar när man vill.”

(Pedagog Elin på förskolan Elefanten)

Vi är tre studenter som går sista terminen på lärarutbildningen vid Göteborgs universitet. Vår inriktning är mot förskola och grundskolans tidigare år. Vi har valt att skriva om inomhusmiljön i Reggio Emilia inspirerade förskolor. Speciellt ska vi titta på vilken betydelse inomhusmiljön har i förskolor som arbetar utifrån filosofin från Reggio Emilia för barns lärande och utveckling. Anledningen till varför vi valde detta ämne att skriva om är dels för att inomhusmiljön är en viktig förutsättning för barns lärande och utveckling och dels för att vi under vår högskole- och verksamhetsförlagda utbildning har mött Reggio Emilia filosofin via olika föreläsningar vilka har väckt ett intresse hos oss. Föreläsningarna har tagit upp vad Reggio Emilia filosofin är, vad den innebär och även hur pedagogerna arbetar utifrån denna filosofi i praktiken i dessa förskolor i Italien. Utifrån vår kunskap menar vi att i Reggio Emilia filosofin finns det ett antal grundläggande antaganden nämligen att:

- Barn har hundra språk
- Inomhusmiljön är en viktig del av verksamheten
- Att använda dokumentation som ett redskap i arbetet med barn

Detta anser vi att man inom filosofin lägger stor vikt vid att utforma lokaler och rum som barnen och pedagogerna vistas i på ett sätt som stimulerar barns alla sätt att uttrycka sig såväl verbalt som estetiskt. Ett liknande sätt att pedagogiskt förhålla sig till inomhusmiljöns betydelse för barns lärande och utveckling menar vi att vi kan utläsa i den nuvarande svenska läroplanen för förskolan, där vi kan hitta liknande strävansmål. Dessa framhåller vikten av att barn i förskolan:

- ”Utvecklar sin skapande förmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama.” (Skolverket, 2006, s 9).
- ”Miljön skall vara öppen, innehållsrik och inbjudande. Verksamheten skall främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta till vara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter.” (Skolverket, 2006, s 8).

Här kan man alltså se hur det poängteras att den inomhusmiljö som barn vistas i på förskolan bör ges rika tillfällen att använda och utveckla olika uttrycksformer för att stimulera till lek, lärande och utveckling samt stärka barnets intresse för att lära och skapa nya erfarenheter.

I detta arbete blir det därför intressant att studera hur ett antal förskolor i Sverige, som menar att de arbetar utifrån Reggio Emilia filosofin, tillämpar filosofin i praktiken. Det som framför allt intresserar oss och som vi har valt att undersöka är hur man arbetar med inomhusmiljön. Vi vill även titta på hur förskolan är organiserad med hänsyn till barns lärande och utveckling

och vilka aspekter som kan påverka hur inomhusmiljön ser ut och är utformad. Två av oss som skriver examensarbete har haft sin VFU på Reggio Emilia inspirerade förskolor och det har gjort att vi blivit extra nyfikna och intresserade. Idag diskuteras och pratas det ofta om Reggio Emilia filosofin och hur den på de senaste åren har utvecklats och blivit vanlig i flera förskolor runt om i världen (Wallin, 1996). Utifrån detta menar vi att det är av vikt att djupare undersöka och kritiskt granska vad det innebär att arbeta utifrån det synsättet.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med arbetet är att undersöka och beskriva hur inomhusmiljön är utformad, organiserad och planerad på ett antal svenska förskolor inspirerade av Reggio Emilia filosofin. Detta vill vi studera dels utifrån Reggio Emilias filosofi, dels i relation till den nuvarande svenska förskolans läroplan Lpfö 98 (Skolverket, 2006). Syftet är också att ta reda på hur de verksamma pedagogerna på dessa förskolor resonerar kring inomhusmiljöns betydelse för barns lärande och utveckling. Vi vill skaffa oss kunskap om hur pedagogerna menar att Reggio Emilia filosofin har inspirerat förskolan att utforma inomhusmiljön, om barnen är delaktiga i utformandet av inomhusmiljön och vad pedagogerna ser för fördelar och nackdelar med en Reggio Emilia inspirerad inomhusmiljö.

Utifrån syftet har vi formulerat följande frågeställningar:

- Vad är det för tankar, förhållningssätt och ståndpunkter som ligger bakom organisationen av inomhusmiljön?
- Vad är det som påverkar inomhusmiljöns utformande?

1.2. Definition av begrepp

Reggio Emilia filosofin

Detta är en pedagogisk filosofi som bygger på en stark tro på människans möjligheter, en djup respekt för barnet och barnets förmågor samt att alla barn föds rika och intelligenta. Barnets behov är utgångspunkten. Reggio Emilias filosofi är inget man kan "ta över" eller kopiera, utan är något att inspireras av (www.reggioemilia.se/ 7/12-09).

Inomhusmiljön

Med begreppet inomhusmiljö menar vi den pedagogiska inomhusmiljön som består av både den fysiska utformningen såsom rummets utformning, möblering, leksaker samt materiel som finns på förskolan och där barns utveckling gynnas genom ett lustfyllt lärande, lek, kreativitet och skaparlust.

Materiel

Används som benämning på allt materiel på förskolan som barnen och pedagogerna använder sig av. Det kan exempelvis vara leksaker, möbler, naturmateriel och konstruktionsmateriel.

Pedagoger

Pedagoger är de som arbetar med barnen på förskolan, t.ex. förskollärare, barnskötare samt pedagogistor. Vi har valt att i vårt arbete kalla alla för pedagoger oavsett utbildning.

Dokumentation

Dokumentation är ett hjälpmedel för att som pedagog kunna reflektera över barnens och barngruppens lärande och utveckling samt pedagogernas agerande i förhållande till barns lärande och utveckling. Dokumentationen består bl.a. av teckningar, fotografier, intervjuer

samt anteckningar. På Reggio Emilia inspirerade förskolor är dokumentationen ofta en del av inomhusmiljön genom att den är synlig och tillgänglig för pedagoger, barn och föräldrar.

Pedagogista

På Reggio Emilia inspirerade förskolor har de ofta en eller flera personer som kallas pedagogista. Pedagogista betyder pedagogisk handledare (Wallin, 1996). Pedagogistans roll är att handleda personalen i det pedagogiska utvecklingsarbetet för att skapande aktiviteter och barnens läroprocesser ska bli synliga.

2. Bakgrund

I detta avsnitt kommer vi först att beskriva Reggio Emilia filosofins bakgrund, hur filosofin och verksamheten växt fram och vilka synsätt och tankar som är bärande inom deras filosofi. Detta för att kunna få en bakgrund till hur denna filosofi framställer inomhusmiljöns utformande, organisation och planering. Vi ger sedan en beskrivning av tre olika teoretiska perspektiv som kan anknytas och relateras till det pedagogiska synsätt och som kan tänkas ligga till grund för eller har inspirerat Reggio Emilias filosofi: Fröbelpedagogiken, Montessoripedagogiken och ett sociokulturellt perspektiv utifrån Lev Vygotskij. Här fokuserar vi främst på hur man inom respektive teori resonerar kring förhållningssätt och ståndpunkter då det gäller inomhusmiljöns organisation och utformande i relation till barns lärande och utveckling. Vi beskriver sedan hur förskolans läroplan beskriver miljöns betydelse för barns lärande och utveckling och lyfter fram tre begrepp som vi menar är bärande inom dagens svenska förskola: *miljön, det kompetenta barnet* samt *leken*.

2.1. Reggio Emilia filosofins framväxt

År 1945 började det. Den tjugofemte april – befrielsedagen efter världskriget. I staden Reggio Emilia i norra Italien började en grupp människor bygga för en bättre värld. De kände att det viktigaste de kunde göra för framtiden var att bygga daghem åt barnen. En man vid namn Loris Malaguzzi (1920–1994) hörde talas om bygget och kom dit. Han var folkskolelärare och hade även läst psykologi. Malaguzzi ställde gratis upp med sina kunskaper och en helt ny syn på barn och föräldrar växte fram. I Italien styrdes barnomsorgen av den katolska kyrkan och fram till år 1960 var det olagligt för andra än kyrkliga organisationer att driva daghem. Först år 1963 lyckades kommunen Reggio ta över förskolorna i staden som då hade hunnit växa till fler förskolor. Detta år får Loris Malaguzzi formellt ledarskap över förskolorna (Wallin, 1996). Sedan år 1964 har Reggio Emilia utvecklats till ett centrum för de viktigaste förskoleerfarenheterna i världen. Staden har blivit framstående för praktiskt pedagogiskt tänkande (Grut, 2005). I Reggio Emilia såg de på barn som viktiga medborgare, som subjekt och inte som objekt. De ville låta barnen tänka själva redan från det att de var små (Wallin, 2003).

Reggio Emilia filosofin har nu blivit stor i många delar av världen. I USA, Nya Zeeland och Japan har den växt samt i stora delar av Europa, inte minst i de nordiska länderna. Staden Reggio Emilia har blivit internationellt känd för sin pedagogik och människor från hela världen vallfärdar dit (Wallin, 2003). Barsotti tror att anledningen till det stora intresset bland svenskarna för Reggio Emilia filosofin kan vara de relativt stora likheterna i synen på barns rättigheter och position. Men även att man lyckas verkställa en unik pedagogisk verksamhet i världen (Barsotti m.fl., 1992 ur Barsotti, 2004).

Ett utmärkande drag för Reggio Emilia filosofin är förmågan till ständig förändring, omprövning och förnyelse. Nuet är något provisoriskt och diskuterbart (Grut, 2005). I Reggio Emilia pratar de om uttrycket ”ett barn har hundra språk, men berövas nittionio”. Där försöker de hålla alla hundra vid liv och utveckla dem vidare (Dahlbeck & Johansson, 1986).

2.2. Barnsyn utifrån Reggio Emilias filosofi

Inom ramen för Reggio Emilias filosofi är ett grundläggande förhållningssätt att man ser varje barn som unikt enligt Rinaldi. Det är barnet själv som är huvudfiguren när det gäller sin egen utveckling och sitt eget lärande. Enligt Malaguzzi ser man på barn som att de vill eftersträva att lära, växa och veta. Det är barnet som skapar sin egen kunskap, som har en egen inneboende kraft. Men enligt denna syn på barn behöver de en vuxen som kan se, lyssna och

bygga upp en värld med dem, dvs. att vara en medkonstruktör. Tillsammans med den vuxna ska barnet föra en dialog, utväxla tankar och överskrida gränser (Gedin & Sjöblom, 1995).

Barnsyn är något som man som enskild människa kontinuerligt konstruerar/skapar sig i ett konstruktionistiskt synsätt menar Lenz Taguchi. Barnsyn är helt och hållet beroende av vår interaktion med omvärlden. Författaren menar att barnsyn inte skapas ur tomma intet och byggs inte heller enbart på oss själva och vår genuina erfarenhet av världen. Av denna anledning talar man också om ett socialkonstruktionistiskt synsätt. Det är i vår kommunikation med omvärlden som vi tillsammans skapar en gemensam mening och innebörd. Det är via språket, kroppsspråket och alla våra andra uttryck så som bild, konst, musik, rörelse kommunicerar vi med omvärlden. Därför kallar Malaguzzi dessa uttrycks- och kommunikationsmedel för "hundra" språk och anser dem som viktiga för att vi ska kunna skapa mening och innebörd i våra liv (Lenz Taguchi, 1997).

2.3. Kunskapssyn utifrån Reggio Emilias filosofi

Reggio Emilia filosofins tankesätt tillåter även de teorier som barn bygger (barns egna diskurser). De kan vara lika sanna som de som vetenskapen konstruerar. Den här öppenheten utgår givetvis från en syn på kunskapen som socialt och kulturellt konstruerad. Man kan inte förvänta sig att barnet kommer att kunna gå in i ett eget utforskande och utvecklande av det som var dess eget tänkande om ett barn "serveras" en viss kunskap som vetenskapligt sann. Därför är det viktigt att göra möjligt för barnen att gå vidare med sina egna tankekonstruktioner och få skapa och utveckla omväxlande teorier innan de möter våra vetenskapliga godkända teorier. Detta innebär att de får något att sätta i relation till dessa "sanningar" och därmed också en möjlighet att överskrida dem i ett framtidsperspektiv. Det visar sig att barnens teorier liknar de vetenskapligt "sanna" när man låter barnen gå vidare och utveckla sina egna teorier. Det är med utgångspunkt i sitt eget tänkande och sin egen erfarenhet som barnen ges tillfälle att skapa sig kunskaper och upplevelser. Det fantasifulla och fantastiska är en viktig aspekt som ska ges utrymme för. Utifrån detta resonemang kan vi förstå bilden av ett barn som inte är endast en isolerad kunskapsskapande individ utan är en medkonstruktör av sin kunskap och kultur. Den vuxne blir en medkonstruktör tillsammans med barnen. Genom att planera och organisera situationer, ta fram materiel, fråga och stödja processen på olika sätt skapar pedagoger dessa förutsättningar för ett medkonstruerande (Lenz Taguchi, 1997).

En av de viktiga kärnpunkterna i Reggio Emilia filosofin är att barn utforskar världen med hela sin kropp och alla sina sinnen. Barn får kunskap om ett fenomen eller företeelse via ett eget upptäckande på egna villkor. Detta ger barnet en genomlevd mening. En meningsskapande läroprocess enligt Reggio Emilias filosofi är mötet mellan ögat, hjärnan och handen. I den här läroprocessen stärks kunskap, den ger näring till nya frågor och framförallt skapar den en relation till kunskapen som ger kunskapen mening: "*Handens erfarenhet ger tanken mening.*" (Lenz Taguchi, 1997, s 37). Barnens fantasi spelar ofta en mycket avgörande roll i denna meningsskapande läroprocess. Eftersom barnens teorier ofta tar sin utgångspunkt i fantasin snarare än i erfarenheten går fantasin och kunskap hand i hand i ett sådant här tänkande.

En annan essentiell synvinkel är att barnen med hjälp av fantasin kan ge uppgifter mening och innebörd, där pedagogernas syfte kan vara att träna teknik i en materiel. Det är därför skapande och arbete med konstnärlig materiel är central i Reggio Emilias filosofi. Det pedagogiska syftet är inte att framställa konstnärliga produkter, utan att erbjuda barnen det materiel som utvecklar och fördjupar deras läroprocesser. Tillgänglighet till sådan materiel

ger barnen möjlighet att antingen uttrycka eller gestalta redan genomlevd mening/kunskap. (Lenz Taguchi, 1997).

2.4. ”Den tredje pedagogen”

I Reggio Emilia filosofin brukar man tala om miljön som ”den tredje pedagogen”. Miljön ska inspirera och stimulera barnen, den ska utmana dem i deras tankar och fantasier. Barnen i förskolorna är indelade i åldershomogena grupper. Pedagogerna anser att olika åldrar kräver olika saker av sin miljö. På förskolorna i Reggio Emilia försöker de att inte ha så mycket materiel. Förskolorna har inte så mycket materiel som är för barn utan istället materiel, som de själva uttrycker det materiel som får barnen att tänka (Wallin, 1996). Genom en inspirerande miljö, som ger barn möjligheter att både känna, tänka och handla skapas möjligheter till ett aktivt utforskande och lärande, menar pedagogerna i Reggio Emilia. I Reggio Emilia planerar pedagogerna rummen efter att skapa förutsättningar för barnen att utforska. De lägger stor vikt vid att skapa en utmanande miljö. Miljön ska stimulera och stödja barns intresse, motivation och kreativitet (Forssell, 2005). I Reggio Emilia har de materiel som kan användas på många olika sätt, såsom ljusbord, overheadprojektorer och strålkastare för lekar med ljus och skugga (Wallin, 1996).

På förskolorna i Reggio Emilia har de en ”piazza”. Detta är ett stort rum där barnen kan mötas och hitta på olika saker tillsammans med alla barn på förskolan. I piazzan träffas barn från olika avdelningar och i olika åldrar. Piazzan är ett centralt utrymme med olika aktivitetspunkter för att väcka barnens intresse och nyfikenhet. På förskolorna har de många fönster både i vuxen- och barnhöjd. Fönsterna finns både i inner- och ytterväggarna (Wallin, 1996). På väggarna på förskolorna i Reggio Emilia hänger det målningar och fotografier i barnhöjd. Det finns även speglar i olika höjd på förskolorna (Dahlbeck & Johansson, 1986). Wallin beskriver även att hyllor med materiel samt stolar och bord är i barnens höjd för att barnen ska kunna upptäcka fritt (Wallin, 1999).

2.5. Den medforskande pedagogen

I Reggio Emilia har pedagogen som roll att vara medforskande. De vuxna måste ha en undersökande hållning till arbetet, precis som barnen. En stor utmaning för pedagogen är att försöka ta tillvara på barnets nyfikenhet men också själv ha en stor nyfikenhet. På så sätt kan man arbeta som en medforskande pedagog tillsammans med barnen. Det största ansvar vuxna har är att låta sig inspireras av barnens nyfikenhet. De har ansvar för att inte slå sig till ro utan att låta sig inspireras av barnen, att studera hur barnen söker svar på frågor och att lära sig att lyssna och ställa frågor till barnen. Som pedagog är det viktigt att skapa nya utmaningar för barnen (Forssell, 2005).

Pedagogerna i Reggio Emilia sitter ofta och ser uppmärksamt på barnen när de leker. De antecknar mycket för att försöka förstå vad barnen gör och hur de tänker. De vuxna är inte ute efter att undervisa utan vill veta vad barnen har för tankar. Alla frågor som pedagogerna ställer är öppna och nyfikna för barnens olika svar. Pedagogerna uppmuntrar barnen att fråga varandra innan de ger några svar (Wallin, 1996).

2.6. Sammanfattning

Reggio Emilia är en stad i Italien där det på 1940-talet var några människor som ville arbeta för en bättre värld. De kände att det viktigaste de kunde göra för framtiden var att bygga daghem åt barnen.

De pratar om uttrycket ”ett barn har hundra språk, men berövas nittionio” i Reggio Emilia filosofin och de försöker hålla alla hundra vid liv och utveckla dem vidare (Dahlbeck & Johansson, 1986). Detta gör de bl.a. genom att arbeta skapande och kreativt. I Reggio Emilia filosofin handlar det om mentalt nytänkande. Pedagogerna ser på barn som viktiga medborgare, som subjekt och inte objekt. De vill låta barnen tänka själva redan från att de är små (Wallin, 2003). Barnet skapar sin egen kunskap och barnet har en egen inneboendekraft. Men enligt denna syn på barn behöver de en vuxen som kan se, lyssna och bygga upp en värld med dem, dvs. att vara en medkonstruktör. Tillsammans med den vuxne ska barnet föra en dialog, utväxla tankar och överskrida gränser (Gedin & Sjöblom, 1995). Pedagogerna måste tillsammans med barnen ha en undersökande hållning till arbetet. Det största ansvar pedagogerna har är att låta sig inspireras av barnens nyfikenhet. De har ansvar för att inte slå sig till ro utan låta sig inspireras av barnen, att studera hur barnen söker svar på frågor och att lära sig att lyssna och ställa frågor till barnen. Som pedagog är det viktigt att skapa nya utmaningar för barnen (Forssell, 2005). I Reggio Emilia filosofins tankesätt tillåts teorier som barn bygger (barns egna diskurser) som kan vara lika sanna som de som vetenskapen konstruerar. Därför är det viktigt att göra möjligt för barnen att gå vidare med sina egna tankekonstruktioner och få skapa och utveckla omväxlande teorier innan de möter våra vetenskapliga godkända teorier.

I Reggio Emilia filosofin brukar man tala om miljön som ”den tredje pedagogen”. Genom en inspirerande miljö, som ger barn möjligheter att både känna, tänka och handla skapas möjligheter till ett aktivt utforskande, utveckling och lärande, menar pedagogerna i Reggio Emilia. Pedagogerna planerar rummen efter att skapa förutsättningar för barnen att utforska. De lägger stor vikt vid att skapa en utmanande miljö. Miljön ska stimulera och stödja barns intresse, motivation och kreativitet (Forssell, 2005).

3. Teoretisk anknytning

Man kan urskilja flera teoretiska utgångspunkter i svensk förskoletradition. Den mest dominerande idag är kanske ett sociokulturellt perspektiv på barns lärande och utveckling, där språk, kommunikation och samspel är dominerande. Det pågår ett paradigmskifte i synen på barn i många delar av världen just nu. Från att ha betraktat barn som ömtåliga och präglade av behov, övergår vi till en syn på barnen som kommunicerade och kompetenta. Det är därför ett möte med Reggio Emilia filosofins synsätt för många människor blir en vändpunkt avseende synen på kunskap och barn samt inställning till mänskligt samspel och utveckling (Jonstoj & Tolgraven, 2001). Vi kommer att presentera några teoretiska utgångspunkter i följande stycke. Dessa kommer att belysa inomhusmiljöns och materielens betydelse för barns lärande och utveckling inom ramen för Fröbel- och Montessoripedagogik. Inom ramen för det sociokulturella perspektivet kommer vi att beskriva språkets, kommunikationens och det sociala samspelets betydelse. Vi valde att ha Fröbelpedagogiken i vår studie för att den traditionella svenska förskolan grundar sig på denna pedagogik och vår studie är gjord på svenska förskolor. Montessoripedagogiken valde vi för att vi ville ha en referens från den Italienska förskoletraditionen vilken har både likheter och olikheter med Reggio Emilia filosofin.

3.1. Friedrich Fröbel och Fröbelpedagogik

Friedrich Fröbel (1782–1852) är en av de första pedagogerna som starkt betonade lekens betydelse. Leken och självverksamhet var de viktigaste principerna i Fröbelpedagogik, eftersom han menade att det bidrog till att barnen växte upp till fria tänkande människor. Han betraktade leken som värdefull och utvecklade en speciellt pedagogiskt lekmateriel som han

kallade för lekgåvor, vilket speglade hans livsfilosofi. Leggåvornas syfte var att i leken med gåvorna främja barns fantasi och den kreativa matematiken (Gedin & Sjöblom, 1995). Fröbels lekgåvor är 20 stycken och delas i fyra grupper:

1. För lek med kroppar. Hit hör bollar, kuber, cylindrar, klot och klossar som finns i olika bygglådor med olika svårighetsgrad.
2. För lek med ytor. Lägglappar för figurläggning och papperskvadrater för vikning hör till denna grupp.
3. För lek med linjer. I denna grupp finns trästickor, flätspån och flätrensor av papper.
4. För lek med punkter. Här använder man stenar, pärlor, snäckor, sand, ärtor och frön. Man skapar också olika punktsystem med hjälp av nål och stickmatta (Gedin & Sjöblom, 1995).

Barns aktiviteter med lekgåvor ska leda från enhet till mångfald för att sedan kunna återfinna enheten igen. Detta menade Fröbel skulle hjälpa barn att på egen hand forska, se nya lösningar och sammanhang. För att barnen skulle lära sig uppfatta de olika gåvornas egenskaper, former och linjer, i leken med gåvorna, framhöll Fröbel att det är viktigt att man lägger märke till, räknar och benämner ytor, kanter och hörn.

”Barnen uppmuntras att framställa sådant som hör det dagliga livet till, som hus, bord och stolar med geometriska figurer som kvadraten, triangeln och romben. Eller att skapa det som är estetiskt tilltalande såsom olika stjärnfigurer.” (Gedin & Sjöblom, 1995, s 13).

Fröbels pedagogiska teorier grundar sig på antagandet att utveckling äger rum utifrån barnets inre drift att vara aktiv och att söka erfarenhet i kombination med yttre stöd (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

Här menar vi man kan se att Fröbels grundtankar överensstämmer med Reggio Emilia filosofins syn på barn och materielens betydelse för barns lärande och utveckling. Båda filosofierna betonar barns inre drift att söka kunskap, skapa nya erfarenheter och stora lust att lära, särskilt om lärande och utveckling sker i leken.

3.2. Maria Montessori och Montessoripedagogiken

Fröbelpedagogiken har inspirerat andra stora pedagoger såsom Maria Montessori (1870–1952). Hon är grundaren för Montessoripedagogiken. Den största inspirationskällan för Montessori var Jean-Jacques Roseaus, Johann-Heinrich Pestalozzis och Friedrich Fröbels betoning på barnets medfödda möjligheter och förmåga att utvecklas i en miljö av frihet och kärlek. Enligt Montessoripedagogiken finns det två huvudförutsättningar för barns lärande och utveckling. Den ena är miljön. Med detta menas att barnets omgivning både ska ha en strukturerad ordning och vara vacker. Den andra förutsättningen innefattar pedagogerna. Det är deras roll att skapa en stimulerande miljö åt barnen i vilken barnen kan ha alla möjligheter att utvecklas i frihet och i sin egen takt. Under arbetet med materielen, vilket är en del av förskolans miljö, ska barnen ha rätt att vara ensamma och ostörda. Barnen får välja själv vad de vill leka med och i vilka aktiviteter de vill gå in. Makt att själv bestämma över sina val av aktivitet och möjlighet att arbeta ostört i sin egen takt blev de viktigaste förutsättningarna i Montessoripedagogiken (Gedin & Sjöblom, 1995).

Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson refererar i sin bok till Kerstin Signert som menar att grundläggande uppfattningar i Montessoripedagogiken är en väl förberedd miljö som är

lämpad till barnets naturliga utveckling och behov. Man ska låta barn utveckla en självständighet och att lära sig observera barn samt att dra nytta av barns utvecklingsperioder, använda sinnesträning och konkret materiel (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003).

Trots kritik mot Montessoripedagogiken att metoden i hög grad är individinriktad och att barnen inte får träna sig i att klara sociala relationer, framhålls att det är det pedagogiska förhållningssättet som är viktigt och inte materielens i sig. Materielens och den tillrättalagda miljöns uppgift är att framförallt stimulera och uppmuntra barnen och hjälpa dem att bli självständiga individer (Gedin & Sjöblom, 1995).

Vi ser här att även Montessoripedagogiken har ett liknande synsätt på barnet som Reggio Emilia filosofin har. Särskilt ligger betoningen i de båda filosofierna, så som vi uppfattar det, på det självständiga barnet som kan klara sig på egen hand. Om inomhusmiljön är organiserad på ett sådant sätt att den är lämpad till barnets naturliga utveckling, behov och intresse.

3.3. Sociokulturell teori

I pedagogiken och filosofin bakom Reggio Emilia framhåller flera forskare att de har influerats av den ryske språkforskaren och pedagogen Lev Vygotskijs syn på lärande, kommunikation, kunskap och lek.

”Det handlar om ett handgripligt konstruerande av kunskap i en process där öga, hjärna och hand möts – ett kunskapsskapande arbete. Därför är våra uttryck i språket, materialet, leken eller inte minst i den dokumentation vi gör, en kommunikation av vår förståelse och kunskap om omvärlden.” (Lenz Taguchi, 1997, s 38).

Enligt Reggio Emilias filosofi uppstår aktiviteter i samspelet och interaktion med omvärlden och i sin tur följer aktiviteterna en viss skala, dvs. från en biologisk drift till ett socialt samspel samt från enskilda barnet eller individen med olika förmågor och rättigheter till sociala relationer (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003).

Enligt Carlgren säger Vygotskijs teori att kunskap som människor konstruerar är beroende av de faktiska och kulturella omständigheterna samt att man lär sig tillsammans med andra genom att vara delaktig i gemensamma aktiviteter där mening, innebörd och handling konstrueras i en social förhandlingsprocess. De pedagogiska konsekvenserna blir att utveckla kollektiva lärandesituationer där varje deltagare medverkar till allas förståelse och uppfattning (Bergqvist m.fl., 1999). Roger Säljö m.fl. menar att en annan central aspekt i ett sociokulturellt perspektiv på lärande och utveckling är en förmåga hos människor att skapa intellektuella och fysiska redskap. Det är med hjälp av de intellektuella redskapen som vi strukturerar, löser problem och agerar i sociala situationer. Språket tillhör de intellektuella redskapen och det är genom språket som kunskap förs vidare. Att bygga in sina språkliga kunskaper i fysiska redskap – artefakter – är en annan unik förmåga hos oss människor när vi utvecklar och förvaltar kunskaper genom språket (Bergqvist m.fl., 1999). ”*Som ett samlingsnamn på alla dessa resurser som finns delvis hos individen, delvis i social interaktion och delvis i den materiella omvärlden kan man använda begreppet kultur.*” (Säljö, 2000, s 29).

Kommunikativa processer är ett annat centralt begrepp i ett sociokulturellt perspektiv på lärande och utveckling. En individ blir delaktig i kunskaper och färdigheter genom kommunikation med andra aktörer och artefakter (Säljö, 2000).

Tidigare nämnde vi kritiken som vände sig till Montessoripedagogiken. Kritiken utgick i att pedagogiken lägger stor vikt på materielen och att pedagogiken är individriktad samt att barnen inte får träna sig i att klara sociala relationer. Eftersom Reggio Emilia filosofin är influerad av den sociokulturella teorin anser vi att det är viktigt att prata, inte endast om materielens betydelse för barns lärande och utveckling, utan också om den sociala arenan för lärande och utveckling. Reggio Emilia filosofins syn på kunskap förutsätter att kunskap är socialt och kulturellt konstruerad. När vi tittar på Reggio Emilia filosofi genom det sociokulturella teorins ögon ser vi att det kan skapas lärandesituationer där varje deltagare medverkar till allas förståelse och uppfattning där barn skapar sin egen kultur tillsammans.

3.4. Sammanfattning

Enligt Fröbelpedagogiken växer barn upp till fria och tänkande människor. Det finns 20 stycken så kallade lekgåvor – lekmaterial kan delas in i fyra grupper: kroppar, ytor, linjer och punkter. Tanken med dessa gåvor var att barns fantasi och kreativitet inom matematiken ska stimuleras. Från urenhet till mångfald och sedan återigen finna enheten, så är tanken bakom Fröbelpedagogiken, det vill säga: den inre driften hos barnet att vara aktivt stimulerar utvecklingen med hjälp av ett yttre stöd. Utifrån Fröbelpedagogikens sätt att se på lekens och materielens betydelse för barns lärande och utveckling anser vi att den materielen som finns på förskolan spelar en viktig roll. Med hjälp av de leksakerna och annat material som finns på förskolan skapar pedagoger en lärorik miljö för barn där barns kreativitet och fantasin stimuleras (Gedin & Sjöblom, 1995).

Maria Montessori har inspirerats av Friedrich Fröbel, Johann-Heinrich Pestalozzi och Jean-Jacques Rousseau som alla betonar barnets medfödda möjligheter och förmågor till utveckling i en fri och kärleksfull miljö. Själva miljön – som ska vara både strukturerad och vacker, är en av två huvudförutsättningar, enligt Montessori. Den andra huvudförutsättningen är pedagogen, vars roll är att skapa denna miljö. Inom Montessoripedagogiken blev rättesnörena att själv kunna bestämma över aktiviteterna och att kunna arbeta ostört och i sin egen takt. Kritik mot Montessoripedagogiken är att barnen kan bli alltför individriktade och därigenom får sämre social träning för sin relationsbyggnad (Gedin & Sjöblom, 1995).

Det sociokulturella perspektivets syn på lärandet och leken präglats av Lev Vygotskijs teorier där han menar att i ett kunskapsskapande arbete möts öga, hjärna och hand. Det uppstår interaktion i samspelet med omvärlden, dvs. utveckling sker i samspel med omgivningen i större omfattning än att det är en oberoende individuell process. Man lär sig tillsammans med andra när man är delaktig i gemensamma aktiviteter (Bergqvist m.fl., 1999). Att därtill skapa intellektuella och fysiska redskap gör att vi människor genom begreppet *kultur* är unika; vi har vårt språk (intellektuellt redskap) och vår förmåga att skapa och använda artefakter och bygga in språket i dem (fysiska redskap) – så att vi kan föra vidare kunskap genom dessa (Säljö, 2000). Utifrån ett sociokulturellt perspektiv att se på miljöns betydelse för barns lärande och utveckling är det viktigt att skapa sådana miljöer för barn där de kan samspela inte bara med varandra och de vuxna utan även med omgivningen dvs. inomhusmiljön. Det är av denna anledningen vi anser att inomhusmiljön ska vara organiserad på ett sätt att den stimulerar barn att inspireras av varandra och bidra till djupare och rikare innehåll i barns lekar.

3.4. Läroplan för förskolan Lpfö98 – miljöns betydelse för barns lärande och utveckling

Läroplanen för förskolan ska styra förskolan och uttalar därmed vilka krav staten ställer på verksamheten. Målen i läroplanen är utformade som mål att sträva mot. Förskolan ska vara trygg, utvecklande och lärorik för alla barn utifrån barnens egna förutsättningar. Genom pedagogisk dokumentation kan verksamheten i förskolan synliggöras och bli ett viktigt underlag för diskussion. En viktig uppgift för verksamheten är att grundlägga och förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Dessa är bland annat individens frihet och integritet och alla människors lika värde. Alla barn ska ges möjlighet att bilda sina egna uppfattningar och göra val utifrån sina egna förutsättningar. Verksamheten ska främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet (Skolverket, 2006). Läroplanen lyfter fram begreppen miljö och lek som en viktig del av verksamheten i förskolan. Miljön ska vara öppen, innehållsrik och inbjudande. Miljön ska inspirera barnen att utforska omvärlden. Förskolan ska erbjuda barnen en trygg miljö som även utmanar och lockar till lek och aktivitet. Leken är viktig för barns lärande och utveckling. Enligt läroplanen ska barn få hjälp att känna tilltro till sin egen förmåga att tänka, handla, röra sig och lära sig (Skolverket, 2006).

3.5. Miljön

Pramling Samuelsson & Sheridan poängterar att barn tar in omvärlden genom samspel med omgivningen. Därför har den pedagogiska miljön stor betydelse för barns lärande och utveckling. Pramling Samuelsson menar att miljön på förskolan sänder ett budskap om vad rummet har för förväntningar, alltså vad det är som ska ske i den pedagogiska verksamheten. Hon påstår att miljön ska vara utformad på ett sådant sätt att barns lärande stimuleras, underlättas och utmanas (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999). de Jong beskriver att den pedagogiska miljön i första hand måste ses som en miljö för barnen, där barns utveckling är det som är det centrala. Här anser hon att utformningen kan ge barn möjligheter att både få vara ifred men även att kunna ha utrymme (de Jong, 1995). Med den pedagogiska miljön menar Pramling Samuelsson att det omfattar både miljöns fysiska utformning, materiel, samspel mellan barn och vuxna och mellan barnen. Hon säger också att den pedagogiska miljön bör vara utformad så att barns utveckling kan gynnas genom ett lustfyllt lärande, lek, kreativitet och skaparlust. Man ska skapa en inomhusmiljö som möjliggör att barn kan skapa och utvecklas inom alla uttrycksformer såsom bild och form, teknik, konstruktions- och bygglek, musik, dans, rörelse, språk etc. Därför har inomhusmiljöns utformning och barns tillgång till materiel stor betydelse för vilka uttrycksformer barn kan använda och utveckla (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

Vad gäller den fysiska utformningen av förskolan är det viktigt att tänka på att inomhusmiljön ska kunna användas och förändras beroende på vad som pågår i verksamheten men framför allt vad som intresserar barnen. Pramling Samuelsson & Sheridan menar att barnen ska få vara delaktiga i sitt eget lärande och det är då viktigt att barnen får vara delaktiga i utformandet av inomhusmiljön (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999). Björklid tar även hon upp om hur viktigt det är att låta barnen vara med i utformningen av inomhusmiljön. Hon säger för att barnen ska känna ansvar för sin inomhusmiljö bör de få bli delaktiga i olika förändringar som sker på förskolan. Men för att detta ska gå krävs det av pedagogerna att de lyssnar på barnens synpunkter (Björklid, 2005). Det bör även finnas ett rikt och varierat utbud av materiel som är tillgängligt för barnen och att de ska kunna använda materielen både enskilt och tillsammans (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

3.6. Det kompetenta barnet

Hur man som pedagog bemöter och ser barn har stor betydelse för barns lärande och utveckling. Pramling Samuelsson talar om ”det kompetenta barnet” och menar därmed att barn själv är med och skapar sin egen kunskap. Synen på barnet som kompetent bygger på att man som pedagog har respekt för barn och att det är ett resursrikt och nyfiket barn och att man vet att barn har egen lust och kraft att lära. Vidare menar Pramling Samuelsson att när vi har detta synsätt visar vi tilltro till barns förmågor och att vi ser barns möjligheter och vad det är som barn kan, och inte hänger upp oss på deras brister (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

3.7. Leken

I leken utforskar barnet den värld de lever i och de bearbetar intryck och erfarenheter som de har upplevt. Vygotskij tar upp sambandet mellan lek, kreativitet och fantasi och han menar att barnets lek inte är en kopia av det upplevda utan han menar att det är en bearbetning av det upplevda och att barnet sedan skapar en ny verklighet som enligt Vygotskij är anpassad för barnets behov och intressen. Genom leken utvecklas barn även socialt, känslomässigt, motoriskt och intellektuellt (Björklid, 2005). Även Pramling Samuelsson tar upp det sociala som barn lär sig i leken och menar att när barn får leka lär de sig att leva med andra människor. Barnen lär sig skratta, bli arga, kompromissa, känna sympati och empati (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999). I läroplanen för förskolan står det:

”Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande ska prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem.” (Skolverket, 2006, s 6).

I förskolan har leken sedan länge haft en betydelsefull roll. Vad som händer med barn i leken har för både pedagoger och forskare varit fascinerande. Det är i leken som barn erövrar världen, det är här som de lär sig utvecklas. När barn leker använder de den kunskap och begrepp som de tidigare har lärt sig. Man betecknar oftast leken som en social aktivitet (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

Björklid tar upp betydelsen av lekmiljön. Hon menar att det bör finnas tydliga avgränsande hörn och att barn som är inne i leken ska kunna leka ostört utan avbrott. Barnen ska själva kunna välja vad de vill leka med. Hon säger även att lekmiljön ska vara självinstruerande, med det anser hon att barnen ska kunna hämta saker själva utan att be pedagoger eller andra personer om hjälp. Lekmiljön ska vara anpassad för barnen och deras lek. Utformningen ska ge barnen möjlighet till olika sorters lek, där barnen kan få möjlighet att få vara ifred och leka ostört. De ska likaså ha utrymmen för bullrig lek men även för lek i stora grupper. En allt för trång lekmiljö kan å ena sidan ge rika inlärningstillfällen men å andra sidan kan samtidigt skapa konflikter. Med detta menas att barn behöver variation när de leker (Björklid, 2005).

3.8. Sammanfattning

Den pedagogiska miljön har stor betydelse för barns lärande och utveckling. Detta bekräftar både Pramling Samuelsson och de Jong när de beskriver varför den är så pass viktig. Båda påstår att inomhusmiljön ska vara anpassad till barns lärande och utveckling. Inomhusmiljön är lika viktig för barns lärande och utveckling såväl som för barns lek. En bra lekmiljö innefattar både utformningen av inomhusmiljön och tillgången till olika materiel (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999; de Jong, 1996). I lekmiljön för barnen framför Björklid att det

ska finnas utrymme för alla slags lekar (Björklid, 2005). På samma sätt säger läroplanen att miljön ska inspirera och utmana barnen till lekar och aktiviteter (Skolverket, 2006). Inomhusmiljön ska vara i den grad anpassad att när man stiger in så ska man kunna se vad som är tänkt att ske i rummet. Med detta menar Pramling Samuelsson att rummen ska sända ett budskap om de förväntningar som är tänka i rummet (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

Det har även diskuterats hur viktigt det är att låta barnen vara med i utformningen av inomhusmiljön och Björklid tar upp att det är viktigt att låta barnen vara med. Eftersom barnen är de som ska vistas i miljön bör de få vara med och utforma den. Björklid menar att om de ska känna ansvar för sin inomhusmiljö ska de få vara delaktiga i förändringar som sker i förskolan. Synen på barnet som det kompetenta barnet är att man ser barn med respekt och att barn har egen lust och kraft att lära. Med detta synsätt ser man barns förmågor och möjligheter till lärande och utveckling (Björklid, 2005).

4. Metod

Vi har gjort en kvalitativ studie där vi använt oss av två olika metoder för att producera data: intervjuer och observationer. Anledningen till valet av kvalitativ metod var att vi vill veta hur pedagoger verksamma inom förskolan uttrycker sig kring sitt förhållningssätt och sina ståndpunkter när de organiserar inomhusmiljön i förskolan. Vi vill synliggöra hur detta fenomen kan gestalta sig och försöka att förstå intervjupersonerna såsom de upplever, tolkar och beskriver fenomenet (Esaïasson m.fl., 2007). Vi vill veta hur pedagogerna tänker och vad de har för erfarenheter av vårt ämne så att vi på bästa sätt i vårt resultat kan visa på hur man i Reggio Emilia inspirerade förskolor har tänkt och gjort i sin inomhusmiljö.

”Data som utgör underlag för en kvalitativ analys är beskrivande, men en kvalitativ undersökning syftar längre än till beskrivning av det som ställs frågor om. Analysen är differentieringen av det globalt upplevda, sökandet efter vilka drag eller sammanhang som ligger ”dolda” i den globalt uppfattade helheten.” (Lantz, 2007, s 99).

Vi använde oss av intervjuer för att få reda på hur pedagogerna upplever, tolkar och beskriver vårt ämne men vi ville även som komplement till intervjuerna använda oss av observationer för att själva få se det pedagogerna beskrivit kring inomhusmiljön men även själva se hur den beskrivna inomhusmiljön ser ut på de olika förskolorna.

4.1. Intervjuer

Ett av de vanligaste och viktigaste verktygen inom kvalitativ forskning är intervjun. Det finns många olika sätt att göra forskningsintervjuer på. I de mest strukturerade intervjuerna använder sig intervjuaren av ett fastställt intervjuschema. I intervjuschemat är både ordningsföljden och formuleringen av frågorna fastställda. Detta gör man för att intervjun ska bli densamma för alla man intervjuar. I denna typ av intervju vill man även att interaktionen mellan den som ställer frågor och den som svarar är så neutral som möjligt (Stukát, 2005). Intervjun kan beskrivas som en situation av samspel mellan två personer som har olika eller har inte jämställda roller. En ställer frågor och en svarar. Intervjuer och samtal skiljer sig åt eftersom intervjun är till för att samla information. Det förutsätts också att intervjuaren har ett syfte med intervjun, att intervjuaren söker information om någonting (Lantz, 2007). Varje intervju är en unik social interaktion mellan i första hand främlingar. Mellan människor som känner varandra väl förekommer inga egentliga intervjuer (Svensson & Starrin, 1996).

Vi använde oss av så kallad samtalsintervju. Med detta menas att man träffas ”ansikte mot ansikte” (Esaïasson m.fl., 2007). Vi valde detta för att vi ville träffa personerna vi skulle intervjuas och för att det på så sätt kan bli mer personligt och vi ville ha mer djupgående svar och detta kan bli svårt om man t.ex. gör intervjun på telefon (Stukát, 2005). I vår studie har vi arbetat med ett intervjuschema som består av ett antal frågor (Bilaga 1). Dessa frågor utgår från vårt syfte och våra frågeställningar och handlar om hur pedagogerna menar att Reggio Emilia filosofin har inspirerat förskolan att utforma inomhusmiljön, om de tror att inomhusmiljön har någon betydelse för barns lärande och utveckling, om barnen är delaktiga i utformandet av inomhusmiljön, vad pedagogerna tror är anledningen till det växande intresset av Reggio Emilia filosofin och vad pedagogerna ser för fördelar och nackdelar med en Reggio Emilia inspirerad inomhusmiljö.

Beroende på vad intervjupersonen svarat har vi ställt ett antal följdfrågor som är baserade på utgångsfrågan men som följer det som intervjupersonen ger uttryck för i samtalet. Våra intervjuer skulle därmed kunna betraktas mer som ett samtal utifrån ett antal frågeställningar, där vi varit måna om att personen vi intervjuar känt sig bekväm med att uttrycka sina erfarenheter och tankar och där vi inte varit ute efter ett "rätt" svar.

Intervjuer används i många sammanhang, på radio och i TV och de allra flesta har någon gång blivit intervjuade. En väl utförd intervju ger data som motsvarar särskilda krav på användbarhet. Dessa krav är:

- Metoden måste ge pålitliga resultat.
- Resultaten måste vara gångbara.
- Det ska vara tänkbart för andra att kritiskt kontrollera slutsatserna (Lantz, 2007).

Genom att göra intervjuer på ett antal olika förskolor och ställa samma frågor till pedagogerna anser vi att våra resultat är både pålitliga och gångbara. Vi anser att resultaten kan användas för att dra en slutsats i en vetenskaplig rapport och att våra resultat är användbara både för oss i vår studie men även tänkbart för andra att kritiskt kontrollera.

Det är viktigt att tänka på att miljön där intervjun ska utföras är ostörd och helst upplevs som trygg för båda parter. Uppsökande intervjuer är det vanligaste, då träffar man intervjupersonen på dennes hemmaplan, i vårt fall blev det på dennes arbetsplats. Den intervjuade bör själv få välja vart denne vill utföra intervjun (Stukát, 2005). När vi intervjuade våra informanter satt vi i ett litet rum på förskolan där vi kunde prata ostört. Det var bara vi tillsammans med vår informant och vi fick under alla intervjuer sitta ostört utan att någon störde. Informanterna hade på de flesta platser förberett innan så att vi kunde sitta ostört medan i vissa fall skaffade informanterna ett ostört rum när vi kom.

4.2. Observationer

Vi valde att även använda oss av observationer som metod. Valet att använda observationer var för att vi som komplement till intervjuer ville få reda på hur förskolornas inomhusmiljö ser ut och inte bara hur pedagogerna själva uttrycker att det ser ut (Stukát, 2005). I intervjuer kan pedagoger ha så självklara uppfattningar och föreställningar om företeelser att de inte berättar om det och då kan uppmärksamt iakttagande vara bra att använda sig av i vår studie (Esaiasson m.fl., 2007). Vi ville själva se hur det som pedagogerna pratade om såg ut. Observationsundersökningar är oftast lätta att begripa och är konkreta som gör att man får ett stabilt och lättförståeligt underlag (Stukát, 2005).

Vi valde i våra observationer att använda oss av ett observationsschema (Bilaga 2). Framför allt ville vi observera hur inomhusmiljön såg ut på förskolan. Anledningen till att vi valde ett observationsschema är att det blir lättöverskådligt och att vi på alla förskolor använder oss av samma metod att observera inomhusmiljön. En annan anledning till detta var även för att vi innan visste vad vi ville observera. Vi använde oss av observation efter ett särskilt registreringsschema enligt Stukát (2005) som vi kallar i denna studie för observationsschema. Ett särskilt observationsschema är bra att använda då man på förhand vet vad man är intresserad av att observera och det visste vi då vi var ute efter att titta på hur de arbetade med inomhusmiljön inspirerad av Reggio Emilia filosofin. Våra observationer pågick i ca 30 minuter då vi tillsammans gick runt på förskolan med observationsschema och observationerna gick ut på att vi med våra observationsscheman tittade på inomhusmiljön med specifikt fokus på hur pedagogerna inspirerats av Reggio Emilia filosofin. Vi ville titta

på hur de hade skapat sin inomhusmiljö. Då hade vi också möjlighet att observera det som är typiskt för Reggio Emilia filosofin nämligen, låga möbler, speglar, konstruktionsmateriel och studera om detta framträdde i de studerade förskolornas inomhusmiljö. När vi gjorde observationerna var vi öppna gentemot pedagogerna med vad det skulle användas till.

4.3. Urval

Vi har utfört vår studie i en storstad. För att kunna få reda på vilka förskolor i den utvalda staden som arbetar utifrån Reggio Emilia filosofin gick vi in på kommunens hemsida. Där kan man söka efter förskolor som inspireras av olika filosofier. Under Reggio Emilia inspirerade förskolor fann vi 24 förskolor i området. Vi bestämde oss för att besöka fem olika förskolor och att dessa fem skulle bli de fem första som sa ja till att vi genomförde vår undersökning hos dem.

Vi ringde till förskolorna på det telefonnummer vi kunde hitta på kommunens hemsida. De som då svarade i telefon blev dem vi frågade om vi fick komma dit för intervju och observationer. I vissa fall kunde den som svarade i telefon svara om vi fick komma dit och i vissa fall fick vi prata med någon annan på förskolan som de tyckte var den lämpligaste att svara om vi fick göra vår undersökning hos dem. Våra val av intervjupersoner är alltså ett urval som förskolorna själva har valt. På de olika förskolorna vi besökte var det förskollärare vi intervjuade och i två fall var dessa förskollärare även utbildade pedagoger.

När vi ringde runt till olika förskolor var det några som inte svarade och en del som valde att inte delta i undersökningen. De som inte ville delta resonerade att de inte arbetat utifrån Reggio Emilia filosofin så länge och någon gav anledningen att de nu hade slutat arbeta Reggio Emilia inspirerat.

4.4. Bortfall

Vi kontaktade 21 av de 24 förskolorna innan vi fick ja från fem förskolor. Det var även några förskolor som inte svarade när vi ringde dem. De vi valde blev de fem som först gav sitt samtycke till att delta i undersökningen.

4.5. Genomförande

När vi kom ut på de olika förskolorna träffade vi personen som vi skulle intervjua. Vi började då med att berätta att allt kommer att vara anonymt, alltså att vi inte kommer att ha med vare sig namnet på förskolan eller namnet på pedagogen. Efter detta frågade vi om det var okej att vi spelar in intervjun och det var okej för alla pedagoger. Vi satte oss ner i ett enskilt rum, vi tre studenter tillsammans med pedagogen vi skulle intervjua. Pedagogerna hade inte fått frågorna i förväg men de visste att vårt arbete handlade om Reggio Emilia filosofin och inomhusmiljön på förskolan. En av oss studenter intervjuade medan de andra två antecknade och spelade in intervjun på mobiltelefon. Intervjuerna tog olika lång tid beroende på hur mycket pedagogerna svarade på våra frågor men tiden var cirka 15–30 minuter per intervju. Efter att intervjuerna var klara gick vi runt på förskolorna med vårt observationsschema för att studera inomhusmiljön. På några förskolor gick pedagogerna med oss runt och berättade om inomhusmiljön medan vi på andra förskolor gick runt själva.

4.6. Analys av data

Samtliga intervjuer lyssnade vi på och transkriberade. Även observationerna skrev vi ner på vårt observationsschema för att ha som hjälp. Vi fortsatte sedan med att lyssna på intervjuerna och läsa igenom utskriften från intervjuer och observationer. Därefter har vi utifrån vårt syfte och frågeställningar gått igenom intervjuvaren och observationerna för att hitta likheter

och skillnader i pedagogernas resonemang på de olika förskolorna och sedan skrivit ner det vi ansett vara de viktigaste delarna av det vi hört och observerat. Utifrån denna analys uppstod ett antal teman som behandlade inomhusmiljö, kommunikation och delaktighet, dokumentation och inomhusmiljön som hinder eller möjlighet.

Vårt resultat inleds med en bakgrundsbeskrivning av varje förskola. Därefter redovisar vi resultaten som sker i löpande text där de teman som framkom i vår analys presenteras. Dessa teman är inomhusmiljön på Reggio Emilia inspirerade förskolor, vikten av kommunikation och delaktighet, dokumentation som en del av inomhusmiljön och inomhusmiljön som hinder eller möjlighet för barns lärande och utveckling. Temana framkom genom att vi läste igenom våra intervjuer och tittade igenom observationerna och såg att dessa var viktiga delar i den pedagogiska verksamheten på alla de förskolor vi besökte.

Både intervjuer och observationer redovisas i denna löpande text och därmed inte som separata delar. För att förstärka och förtydliga dessa teman har vi använt oss av citat. Citat återges alltid ordagrant utan några förändringar (Stukát, 2005). Vi anser att citat är bra att använda sig av i analys av intervjuer eftersom man får veta exakt vad informanten har sagt och inte hur vi har tolkat svaret. Efter varje tema gör vi en analys och tolkning av det som vi kommit fram till.

Observationer och intervjuer har vi valt att presentera tillsammans i en del teman eftersom vi anser det vara mest beskrivande medan vi i vissa fall endast kommer att använda oss av intervjuerna. Detta för att observationerna inte bidragit till något i dessa teman utan det är intervjuerna som är grunden för dessa teman. Vi kommer att beskriva i resultat hur de olika förskolorna är organiserade utefter Reggio Emilia filosofin. Vi kommer även att förklara varför inomhusmiljön har organiserats på det sättet, vad det är för tankar som ligger bakom organisationen av inomhusmiljön och vad som har påverkat till att inomhusmiljön ser ut som den gör utifrån intervjuer.

4.7. Studiens tillförlitlighet

Vi anser att vår studie har hög reliabilitet då vi har använt oss av två olika metoder, intervjuer och observationer för att samla in data. Dessa två metoder höjer validiteten på vår studie då vi både har lyssnat på pedagogernas resonemang kring inomhusmiljön men också observerat den. Vi har använt oss av intervjuschema på alla förskolor vi besökte för att ställa samma frågor till alla pedagoger. Även observationsschemat vi använde oss av var samma på alla förskolor för att vi ville vara noga på att vi tittade på samma saker och inte förbisåg det som var vårt syfte att observera. Vi anser att vi i vår studie har lyckats genomföra undersökningen på det sätt vi avsåg att göra. Dock kan nämnas att vissa frågor i vårt intervjuschema kunde omformulerats för att få ut ännu mer relevant data. Nu i efterhand kan vi även se att vissa av intervjufrågorna skulle kunna tas bort utan att påverka resultatet.

4.8. Etiska överväganden

Intervjuerna som vi har gjort kommer att vara anonyma eftersom vi ändrar namn på intervjupersonerna och även på förskolorna så att ingen ska kunna känna igen vem våra intervjupersoner eller vilka förskolorna är. På vetenskapsrådets hemsida (<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>, 30/11-2009) kan man läsa om fyra huvudkrav på grundläggande individskydd. Dessa krav kallas informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Vi kommer här nedan kort redogöra för vad de olika kraven står för:

- Informationskravet: Detta handlar om att forskaren ska informera de berörda om forskningens syfte. Vi har berättat för alla som deltagit i våra intervjuer vad det de säger kommer att användas till. Alltså att det är vårt examensarbete på lärarutbildningen.
- Samtyckeskravet: Deltagarna har rätt att själva bestämma om de vill vara med i undersökningen eller inte. Våra intervjupersoner har själva fått välja om de vill delta eller inte. Vissa förskolor vi ringde till valde att inte ställa upp och det var något vi accepterade medan de förskolor vi varit på valde att vara med i undersökningen. Eftersom våra intervjupersoner är vuxna räcker det med att få deras samtycke.
- Konfidentialitetskravet: Undersökningens personer ska ges största möjliga konfidentialitet. Personuppgifterna ska bevaras så att inga utomstående kan ta del av dessa. Vi har i arbetet gett alla förskolor och pedagoger fiktiva namn för att ingen ska kunna ta reda på vem eller var vi har gjort observationer och intervjuer.
- Nyttjandekravet: Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas inom forskning. Uppgifter vi fått från våra intervjupersoner kommer endast att användas i denna studie och kommer att säkert bevaras från utomstående hos oss.

5. Resultat

Vår resultatredovisning börjar med en bakgrundsbeskrivning av varje förskola där vi har gjort vår undersökning. Vi vill med detta beskriva hur de olika förskolorna är och hur de började med sitt arbete kring Reggio Emilia filosofin samt vad de tror är anledningen till det växande intresset av filosofin. För att få resultatredovisningen mer tydlig och lättare att förstå samt att garantera pedagogerna och verksamheterna anonymitet har vi gett de olika pedagogerna och förskolorna fiktiva namn. Förskolorna och pedagogerna har vi gett namnen:

- Ankan och där arbetar Annika.
- Blomman och där arbetar Britt.
- Clownen och där arbetar Clara.
- Draken och där arbetar Diana.
- Elefanten och där arbetar Elin.

Vi presenterar sedan ett antal teman som framkommit i analysen av intervjuerna och observationerna där vi tolkar vad vi har sett och hört under våra intervjuer och observationer ute på de olika förskolorna. Genom att läsa och lyssna igenom intervjuer och observationer kom vi fram till fyra teman som vi anser vara relevanta data i vår studie. Dessa kom vi fram till genom att vi försökte urskilja de största likheterna och skillnaderna i analys av intervjuerna och observationerna. De olika temana kommer att inledas med en beskrivning av vad man kommer att möta i temat, därefter beskrivs vad vi har tolkat att vi har hört och sett under våra intervjuer och observationer och till sist kommer vi att analysera det som skrivits om under vardera tema. Vi kommer även att använda oss av citat från intervjuerna för att förstärka och förtydliga det vi beskriver. De olika teman som vi har valt kallas:

- Inomhusmiljön på Reggio Emilia inspirerade förskolor
- Vikten av kommunikation och delaktighet
- Dokumentation som en del av inomhusmiljön
- Inomhusmiljön som hinder eller möjlighet för barns lärande och utveckling

5.1. Beskrivning av pedagoger på förskolorna Ankan, Blomman, Clownen, Draken och Elefanten

Alla fem förskolor som vi besökte var alltså inspirerade av Reggio Emilia filosofin, vissa hade tagit det till sig mer och vissa mindre men alla sade sig vara en Reggio Emilia inspirerad förskola. Tre av förskolorna ligger i en stadsdel där de har arbetat kring Reggio Emilia filosofin i många år medan de andra två förskolorna låg i två olika stadsdelar där Reggio Emilia filosofin inte har varit något de arbetat kring under lång tid i förskolorna. Båda pedagogerna på dessa två förskolor förklarade att stadsdelen när förskolorna skulle byggas ville att förskolorna skulle bli Reggio Emilia inspirerade. Dessa två förskolor var ganska nybyggda, den ena från år 2005 och den andra från år 2008 och de hade arbetat kring Reggio Emilia filosofin sen de byggdes. De tre förskolorna i samma stadsdel började alla att arbeta Reggio Emilia inspirerat ungefär samtidigt och det var när ett projekt kring Reggio Emilia filosofin höll på i stadsdelen.

Förskolorna var väldigt olika på så sätt att de hade väldigt olika förutsättningar för inomhusmiljön och de var olika stora. Två av förskolorna hade en avdelning medan de andra tre hade flera avdelningar, eller som en förskola kallade det, hemvister. Tre av förskolorna arbetade med åldersblandade barn på avdelningarna medan två hade åldershomogena grupper.

Pedagogerna på de olika förskolorna var alla förskollärare och hade arbetat kring Reggio Emilia filosofin i många år. Två av dem arbetade vid sidan av arbetet i barngrupp även som pedagogista på förskolan, dessa två hade läst en kurs på universitet för att bli pedagogista, de använde sig även av ordet utvecklingsförstärkare när de berättade vad de arbetade med. Samtliga fem hade flera års erfarenhet av arbete i förskolan och hade stort intresse för Reggio Emilia filosofin. Alla hade olika utbildning av Reggio Emilia filosofin, några av pedagogerna hade även varit i Italien för att där studera hur de arbetar utifrån filosofin i Reggio Emilia.

5.1.1. Förskolan Ankan

Förskolan Ankan har arbetat med Reggio Emilia filosofin sedan starten på 1990-talet och det har sedan dess varit en process för dem kring arbetet med Reggio Emilia filosofin. Förskollärarna på förskolan har under deras process åkt på studiebesök ner till Italien, de har likaså haft forum som de kallar det där de har diskuterat Reggio Emilia filosofin med varandra. De har också haft seminarier och utbildningsdagar. Samarbetet med pedagogerna i Reggio Emilia om inomhusmiljöns utformning har pågått i flera år och blev klart ungefär i början av 2000-talet. På förskolan Ankan arbetar förskolläraren Annika. På Ankan har de en avdelning med barn i åldrarna 1–6 år.

5.1.2. Förskolan Blomman

På förskolan Blomman startade arbetet med Reggio Emilia filosofin i januari 2005. Anledningen till varför de startade denna förskola var dels därför att stadsdelen ville ha en förskola inspirerad av Reggio Emilias filosofi och dels därför att det var nytt och att som Britt sade, som arbetar på Blomman, att det låg i tiden att starta en sådan förskola. Blomman består av fem ”hemvister” där barnen går i åldershomogena grupper. Pedagogerna på förskolan har fått utbildningar kring Reggio Emilia filosofin samt att de har varit på olika föreläsningar. Britt arbetar som förskollärare. Hon arbetar även 20% som pedagogista på förskolan.

5.1.3. Förskolan Clownen

Förskolan Clownen började arbeta kring Reggio Emilia filosofin för 2,5 år sedan. På Clownen har de en avdelning med barn i olika åldrar. Pedagogerna på förskolan har gått på föreläsningar och läst böcker om Reggio Emilia filosofin och de har sedan tillsammans diskuterat om vad de har upplevt och läst kring Reggio Emilia filosofin. Clara arbetar som förskollärare och hon har sedan hon blev färdigutbildad förskollärare alltid arbetat på Reggio Emilia inspirerade förskolor.

5.1.4. Förskolan Draken

På förskolan Draken finns sex avdelningar som alla är åldershomogena. Draken började arbeta med Reggio Emilia filosofin någon gång i slutet av 1980-talet då några pedagoger från olika förskolor åkte ner till Reggio Emilia och blev fascinerade av det arbete som de gjorde där. Detta besök blev starten för arbetet med Reggio Emilia inspirerad förskola. Diana är pedagogista på förskolan Draken och har arbetat som det i 3,5 år. Diana arbetar med pedagogerna på förskolan och hon ger dem utbildningar om och kring Reggio Emilia filosofin.

5.1.5. Förskolan Elefanten

Förskolläraren Elin som arbetar på Elefanten berättade att de började sitt arbete kring Reggio Emilia filosofin ganska tidigt, i slutet på 1980-talet, i början på 1990-talet. Utbildningen för de pedagoger som arbetar på förskolan har varit varierande, bland annat har en del av dem åkt ner till Reggio Emilia och fått utbildning på plats och de har då valt att titta på speciella saker som t.ex. inomhusmiljön och hur man kan arbeta med den. En del av pedagogerna har fått

utbildning i Sverige, de har sedan delgivit varandra av det som de har lärt sig. Elin har arbetat som förskollärare sedan år 1998. På Elefanten har de fem avdelningar som är åldersheterogena.

För att ge en tydligare överblick över de förskolor vi besökte har vi valt att göra en tabell:

Namn på förskolor och pedagoger	Yrkestitel	Gruppsammansättning	Inspirerad av Reggio Emilia filosofin sedan	Antal avdelningar
Ankan, Annika	Förskollärare	Åldersheterogena	1990-talet	1
Blomman, Britt	Pedagogista	Åldershomogena	2005	5
Clownen, Clara	Förskollärare	Åldersheterogena	2007	1
Draken, Diana	Pedagogista	Åldershomogena	Slutet av 1980-talet	6
Elefanten, Elin	Förskollärare	Åldersheterogena	Slutet av 1980-talet	5

5.2. Tillåtande inomhusmiljö

Flera av pedagogerna på förskolorna som vi besökte pratar om att inomhusmiljön ska visa på samma sak som förhållningssättet i Reggio Emilia filosofin. Att det ska vara tillåtande och tillgängligt. De menar på att materiel på förskolan ska vara tillgängligt för barnen och det ska vara tillåtet att arbeta med det man vill när man vill. Britt på Blomman sa:

”Miljön är ju central i Reggio Emilia för att den är tillgänglig och tillåtande. Så att miljön är ju samma sak som förhållningssättet som jag ser det, att ha det här tillåtande sättet. Det sättet jag bemöter barnen på är det sättet miljön bemöter barnen. Så det hänger ihop.”

Även Clara på Clownen berättar om detta sätt:

”Man (barnen) får mer makt över sin vardag. Om jag vill dricka ett glas vatten så gör jag det, om jag vill måla så gör jag det, när jag vill och inte när vuxna har tid.”

När vi observerade på de olika förskolorna kunde vi tolka det som att pedagogerna hade tänkt på att utforma en inomhusmiljö där materiel ska vara tillgängligt för barnen. På förskolorna kunde barnen själv ta t.ex. papper och pennor för att rita utan att behöva få hjälp från pedagogerna med att få ner materielen från en hög hylla. Annika på Ankan berättade för oss om att de vill att inomhusmiljön ska vara tillgänglig och lockande och utmana barnens lärande och utveckling.

Elin på Elefanten hade ett exempel på detta som hon hade hört på en föreläsning som hon berättade för oss. Kvinnan på föreläsningen hade berättat om ett barn på en förskola som inte kunde klippa. De började då att tänka på varför det här barnet inte kunde klippa och kom fram till att saxarna stod högt uppe på en hylla och var inte tillgängliga för barnen. Föreläsaren menade då på att det inte var så konstigt att barnet inte kunde klippa eftersom hon aldrig haft möjligheten att lära sig. Elin berättade:

”Allt som finns nere och finns att utforska gör att barnet verkligen gör det. Barnen är ju där hela tiden och är jättenyfikna, de älskar att göra allt i sin värld som de ser. Att få göra själv, att vara självständig. Det kan man inte vara om grejerna står för högt upp, då måste man be om hjälp och man kanske inte kan se allt.”

5.3. Inomhusmiljön på Reggio Emilia inspirerade förskolor

I detta tema kommer vi att berätta om vad vi tolkat att vi har observerat och hört i våra intervjuer om de olika förskolornas inomhusmiljö. Vi har delat upp temat i olika rubriker. Rubrikerna är sådant som vi sett under våra observationer att förskolorna har i sin inomhusmiljö. Rubrikerna är:

- Låga möbler som medel för barns självständighetsfostran
- Fönster för att få en överblick över sin vardag
- Spegel som ett verktyg för att förstå sin identitet
- Rum i rummet för att få många möjligheter
- Materiel som får barnen att tänka

Efter temat kommer det en analys.

5.3.1. Låga möbler som medel för barns självständighetsfostran

På de fem förskolor som vi besökte har vi sett både många likheter och många skillnader i inomhusmiljön. En likhet som alla fem förskolor har haft är att de har bord och stolar i barnhöjd. Detta anser vissa av pedagogerna på förskolorna är för att det ingår i Reggio Emilia filosofins tankesätt medan andra tycker att det inte har med Reggio Emilia filosofin att göra utan är en del av att låta barnen vara självständiga, så att de själva ska kunna sätta sig på stolarna utan hjälp av en vuxen. Diana på Draken berättade om tiden innan de hade låga möbler:

”Vi ville att barnen skulle vara mer självständiga och vi märkte att små barn i en miljö med höga möbler de ser ju nästan ingenting. Om man liksom kurar ner sig då ser man bara stolsben.”

Annika på Ankan berättade också för oss att det var svårt för de allra minsta när de hade höga möbler då de såg stolsben överallt. På förskolan Blomman hade de inne på 1-års avdelning ännu mindre stolar och bord än för de andra barnen. Borden och stolarna var så små att endast dessa allra minsta barn fick plats i dem. Under måltider satt barnen själva på dessa bord medan pedagogerna satt vid ett bord vid sidan om. Britt berättade för oss att detta gick bra då pedagogerna kunde få en bra uppsyn över barnen då de satt högre upp.

På några av förskolorna hade de även toaletter i barnstorlek som barnen själva kunde sätta sig på utan hjälp från en pall eller annat. Även staffli där barnen kunde rita på var i barnstorlek.

5.3.2. Fönster för att få en överblick över sin vardag

Många fönster i lokalerna är även något som alla förskolorna har. Inte bara fönster ut utan även fönster som ansluter till de olika rummen så man kan se vad som pågår i ett annat rum. Förskolan Blomman som var byggd efter Reggio Emilia filosofin med en stor piazza i mitten och fem hemvister runtomkring hade fönster så att de från de olika hemvisterna kunde se ut mot piazzan. Barnen fick oftast bestämma själva om de ville vara i piazzan eller inne på sin

hemvist och genom att då ha många fönster hade de full kontroll över vad som hände både på sin hemvist och i piazzan. På Draken hade de i samband med att de gjorde om på förskolan för några år sedan satt dit fönster så man kan se mellan rummen, detta för att barnen ska få en överblick från ena rummet till det andra. Diana på Draken berättade för oss att de från en början var oroliga för att barnen skulle störa varandra om de hela tiden kunde se vad kompisarna gjorde men detta var något som de nu insett inte var något problem. Diana säger istället att det bara har varit positivt och barnen störs inte av att andra kan se dem. Istället inspirerar de varandra genom att kunna se vad de andra barnen gör. På några av förskolorna vi var på var alla fönster låga så att barnen kunde se mellan olika rum medan det på andra förskolor bara var några enstaka fönster som var låga medan resten var i en sådan höjd så att endast de vuxna kunde se.

5.3.3. Speglar som ett verktyg att förstå sin identitet

Speglar var även något som vi uppmärksammade på förskolorna. Samtliga förskolor hade någon slags spegel som barnen kunde se sig själv i medan två av förskolorna hade en mängd olika speglar i olika färger och former på många olika ställen. Spegelarna var höga och låga, tjocka och smala. På Ankan hade de speglar, som när man tittade i dem, såg man annorlunda ut än annars och på Blomman hade de speglar i vissa hyllor så att barnen kunde se sig själva när de lekte med något på hyllan.

5.3.4. Rum i rummet för att få många möjligheter

Det som pedagogerna på förskolorna vi besökte mest förknippade med att de hade inspirerats av Reggio Emilia filosofin i inomhusmiljön är att de försöker skapa ”rum i rummet”. Diana berättade om att när pedagogerna på förskolan skulle förändra inomhusmiljön blev de inspirerade av förskolorna i Reggio Emilia som de hade besökt. Pedagogerna ville göra ”rum i rummet” för att de i Reggio Emilia märkte att det var så tydligt vad barnen skulle göra på de olika ställena och detta ville de ta efter. Pedagogerna ville att det skulle finnas många olika möjligheter för barnen att hitta på saker i de olika rummen.

Förskolorna hade gjort på olika sätt med hur de försökte få ”rum i rummen”. En vanlig lösning var att de hade skärmat av delar av rummen med hyllor och innanför hyllorna fanns det olika små ”rum” där barnen kunde göra olika saker. Bl.a. kunde man se hemvrår, kojor, ljusbord och hyllor med olika naturmateriel i de olika rummen som de inrättat. På Blomman hade de arbetat mycket med att få ”rum i rummet”. Blomman hade en piazza som var väldigt stor med högt i tak och där hade och höll pedagogerna på med ett projekt som gick ut på att få barnen att ”tvingas” till möten. Britt på Blomman berättade:

”Just nu har vi en innemiljögrupp som sitter och utvecklar den vidare för att vi är inte riktigt nöjda med hur denna ser ut idag. Vi har jobbat ganska hårt denna höst med det för att utforma den på bästa sätt. Vi vill ha fler stationer där barnen kan arbeta och mötas över åldrarna.”

Man kunde se i Blommans piazza att de hade tänkt kring ”rum i rummet” de hade delat av piazzan på olika sätt så att barnen kunde hitta på olika saker i de olika ”rummen”.

Blomman var den förskola som hade alla förutsättningar till att arbeta Reggio Emilia inspirerat eftersom den var byggd för att vara en Reggio Emilia inspirerad förskola. Men även de andra förskolorna försökte att arbeta för att få en inomhusmiljö som var inspirerad av Reggio Emilia filosofin.

Elin på Elefanten berättade också om att de arbetar mycket med att få ”rum i rummet”:

”En stark inspiration är att vi försöker skapa rum i rummen. Det finns vissa små hörn där man kan gå undan och göra en viss sak och allting finns på en låg höjd så att man inte ska be om det.”

5.3.5. Materiel som får barnen att tänka

På de fem förskolorna vi var ute på kunde vi under våra observationer se att de alla mer eller mindre hade olika sorters konstruktionsmateriel på avdelningarna. Med detta menas materiel som inte är givet vad de ska användas till utan att barnen kan använda materielen på olika sätt, såsom kartonger, kataloger och toalettrullar. Dessa materiel var oftast skänkt av anhöriga eller sådant som barn eller pedagoger hade hittat. Barnen kunde använda dessa materiel på olika vis. Clara på Clownen berättade bland annat, för oss när vi ställde frågan om hur Reggio Emilia filosofin inspirerat dem att utforma inomhusmiljön att de har mycket materiel till skapande och utforskande. Vi ville då veta vad dessa saker var för något och svaret vi fick blev:

”Som alltså mer NO-materiel än på en vanlig förskola kanske. Att man tänker mer, experiment. Att det är lika mycket värt som vanliga leksaker.”

5.3.6. Analys av temat

När vi intervjuat pedagogerna har vi förstått att de på många sätt försöker att arbeta utifrån Reggio Emilia filosofin när de utformar sin inomhusmiljö. De vill ta det som de anser vara passande på deras förskola. Samtliga förskolor hade olika möjligheter att ta till sig av Reggio Emilia filosofin i inomhusmiljön men alla försökte att få in det på sätt som passade deras förskola. I Reggio Emilia är förskolorna åldershomogena och det var även två av förskolorna som vi besökte. De andra tre förklarade att genom att ha åldersheterogena förskolor är det svårare att få inomhusmiljön att passa alla åldrar. Reggio Emilia filosofin anser de att olika åldrar kräver olika saker av sin inomhusmiljö och de ser på inomhusmiljön som en pedagog. Pedagogerna vill att inomhusmiljön ska inspirera och stimulera barnen. Inomhusmiljön ska utmana barnen i deras tankar och fantasier och den ska även uppmuntra dem till kunskapens alla möjligheter (Wallin, 1996).

På förskolorna i Reggio Emilia har de möbler såsom bord, stolar, toaletter och tvättställ i barnhöjd för att barnen ska vara självständiga (Wallin, 1996).

Montessoripedagogiken har här likheter med Reggio Emilia filosofin då även Montessori står för inomhusmiljön ska vara organiserad så att den kan stimulera och uppmuntra barnen och även hjälpa dem att bli självständiga individer. (Gedin& Sjöblom, 1995)

Stora fönster är vanligt på förskolorna i Reggio Emilia. Husen får ett genomskinligt intryck genom att det finns många fönster både mellan de olika rummen men även utåt. Detta gör även att det blir lätt att orientera sig på förskolan genom att man kan se mellan rummen (Wallin, 1996). Fönster ger en känsla av att man är nära naturen och man kan genom fönster se ljusets växlingar. För många barn öppnar ljuset ett utforskande angreppssätt (Grut, 2005).

På förskolorna i Reggio Emilia har de mycket speglar. De har olika speglar såsom stora speglar vilka gör att man kan se sin nya skepnad från alla håll och det finns buktade speglar som förvanskar bilden. Det blir en förvandling av det egna jaget. Att vara eller inte vara. Stora frågor både i barndomen och i vuxenlivet, vem är jag? På småbarnsavdelningarna i Reggio

Emilia är speglarna en viktig del. Där leker de små barnen ofta med pedagogerna. Barnen lär sig att förstå att det är ”jag” som är i spegeln. Småbarnsåldern handlar mycket om identitet och speglar är då ett bra verktyg för att förstå. Att täcka för sitt ansikte och kunna försvinna och att kunna trola fram både glada och ledsna ansiktsuttryck. Barnen kan förändras i spegeln men ändå vara densamma. Lekarna har många olika dimensioner och kan upprepas och varieras mycket och länge utan att barnen upphör att förundras och fascineras (Wallin, 1996).

I Reggio Emilia vill pedagogerna ta vara på barns nyfikenhet. De pratar om det ”forskande barnet” och ”den forskande pedagogen”. Tillsammans utforskar de företeelser, föremål, intryck och känslor. Pedagogerna i Reggio Emilia vill inte ge barnen en massa leksaker för tidsfördriv utan hellre konstruktionsmateriel som barnen själva kan utforska och som de kan få en utmaning ifrån (Grut, 2005). På förskolorna har de små utrymmen men olika aktivitetspunkter som kan väcka barnens intresse. Detta är som ”rum i rummet”. Här får barnen en mängd olika möjligheter till lek i små grupper (Wallin, 1996).

I Fröbelpedagogik kan man se det viktiga med konstruktionsmateriel. Han använde sig av lekgåvor och dessa var ofta naturmateriel av olika slag. Detta för att barnen skulle få forska på egen hand och se nya lösningar och sammanhang (Gedin & Sjöblom, 1995).

I inomhusmiljön på Reggio Emilia inspirerade förskolor i Sverige kan man få in en mängd viktiga delar från läroplanen för förskolan (Skolverket, 2006) bl.a. förskolan ska sträva efter att varje barn:

- ”utvecklar sin nyfikenhet och sin lust samt förmåga att leka och lära,”
- ”utvecklar självständighet och tillit till sin egen förmåga,”
- ”utvecklar sin förmåga att bygga, skapa och konstruera med hjälp av olika material och tekniker.” (Skolverket, 2006, s 9).

Envar av dessa punkter kan stimuleras i inspirationen från Reggio Emilias inomhusmiljö. Genom att materiel finns tillgängligt får de hjälp med att känna självständighet och nyfikenhet. Genom ”rum i rummet” och konstruktionsmateriel kan de även utveckla förmågan att bygga, skapa och konstruera med hjälp av olika materiel och tekniker. Här kommer även lusten att leka och lära in när det finns möjligheter till lek i de olika ”rummen” och med det olika materiel som finns. Om barnen upplever inomhusmiljön som otillgängligt, otryggt och understimulerande utforskar och leker inte barnen i den inomhusmiljön. Detta kan i sin tur hindra barnets utveckling både fysiskt, kognitivt och socialt (Björklid, 2005).

5.4. Vikten av kommunikation och delaktighet

Britt på Blomman tyckte att barnen i högsta grad var delaktiga i utformandet av inomhusmiljön på förskolan. Hon menar att när de har ett dilemma som dyker upp eller att de ser att det finns ett annat behov i barngruppen, dvs. barnen vill ha någonting mer än det pedagogerna kan erbjuda för tillfället, använder pedagoger sig av att sitta ner i möte med barnen. Pedagogerna samlar tips och idéer som de sedan verkställer. De brukar också skriva protokoll från mötena för att se värdet i det barnen säger. Britt ger även ett exempel på hur det kan gå till:

”I våras, vi flyttar varje höst en våning upp, om man säger så, så jag jobbar med de äldre barnen men i våras så jobbade jag med nästaldsta barn och då intervjuade vi barnen om hur skulle ni vilja att det ser ut på XXX efter sommaren när ni kommer, vad vill ni ha där. Och var det en tjej, hon sa så här:

jag skulle vilja ha sådant här fröken penna. Aldrig hört det här ordet. Vad menar du med frökenpenna? Och det visade sig att det var en sådan här överstycknings penna som vi har när vi stryker när barnen går hem eller är sjuka. Och liksom direkt när hon kom tillbaka efter semestern så den första som hon gick in och tittar är var är våra frökenpennor. Och så hade jag förberett det.”

Britt tyckte att det var en liten sak, men för barnen var det viktigt, att man kunde tillfredställa det de önskade.

Resterande pedagoger ansåg att det var både och, barnen var delaktiga och indirekt delaktiga i inomhusmiljöns utformande och organisation. På Clownen observerade först pedagogerna inomhusmiljön och sedan möblerade de så som de trodde blir bäst för barnen, deras lärande och utveckling. De stora barnen brukar flytta på saker och säger till vad det är som de behöver t.ex. för sin affär. Men Clara poängterar att pedagogerna måste tillgodose ettåringarna och tvååringarnas behov också, för att det är mest de stora barnen som kan uttrycka sina behov.

Diana på förskolan Draken uttrycker sig likadant. Hon berättar att de ser hur barnen använder inomhusmiljön och vad som fungerar, försöker få fatt på vad barnen är nyfikna på och utformar inomhusmiljön efter det. Men när pedagogerna frågar barnen vad de vill göra och hur barnen vill ha det på Draken tycker Diana att det inte är helt enkelt att bara fråga, dvs. pedagogerna har inga idéer själva och ibland ställer de frågan till barnen: vad vill ni göra i det här rummet? När barnen säger att de vill ha en läshörna, undrar Diana om de verkligen vill ha en läshörna eller är det en referensram de har från förskolan. Hon ger ett förslag på hur man kan lösa dessa problem:

”Egentligen skulle man behöva ta med barnen på studiebesök till en annan förskola eller titta på miljöbilder tillsammans med barnen så att också de ska få fler idéer annars så kanske de önskar sig det som de redan har haft.”

Elin på förskolan Elefanten tycker att de kan styra en del. Hon menar att det sker just när materielen ska plockas fram eller plockas bort. Men även i detta fall gör pedagogerna det utifrån vad de ser att barnen är intresserade av eller tycker är roligt. Här kan vi se hennes resonemang:

”Vi är väldigt lyhörda efter vad barnen leker i ett rum, märker vi att de gör något i ett rum som inte var tänkt med rummet från början, kan vi anpassa rummet genom att tillföra det här och den där materielen, för att det behöver de just nu i sin lek. Så man kan säga att barnen är delaktiga indirekt i utformningen.”

På förskolan Ankan framhåller läraren att en IUP och observationer på vad barnen är intresserade av att leka är grunden till inomhusmiljöns utformande och organisation. Detta menar pedagogerna ger dem näring och idéer om hur man kan spinna vidare på och jobba med kring det här barnet. I sin tur kan flera barn lockas in. Annika som jobbar på denna förskola ger ett exempel där hon berättar om ett barn som var intresserad av att skriva. Hon beskriver hur pedagogerna tog fasta på det barnets intresse och det blev en skrivhörna på avdelningen där även de andra barnen kunde bli inspirerade av att skriva:

”De är ju delaktiga på så sett att vi formar ju miljön utifrån barnens intressen och observationer och ser vad barnen är intresserade av att leka med. IUP:erna ligger ofta till grund också. När man utformar barns IUP:er och man ser att det

här barnet är intresserad av att skriva och det kan locka vidare fler barn och då kanske man bestämmer att vi gör en skrivhörna för det är någonting som han är intresserad av just nu.”

5.4.1. Analys av temat

I Läroplan för förskolan Lpfö 98 står det att ”*De behov och intressen som barnen själva på olika sätt ger uttryck för bör ligga till grund för utformningen av miljön och planeringen av den pedagogiska verksamheten.*” (Skolverket, 2006, s 10). I vår studie ser vi att pedagogerna försöker engagera barn på många olika sätt i beslutet om inomhusmiljöns utformning. Vi tolkar deras resonemang kring barns delaktighet i inomhusmiljöns organisering som om de vill att varje barns röst och tanke blir hörda och uppmärksammade. Detta menar vi framhålls tydligt när pedagogerna använder IUP:erna i arbetet med inomhusmiljöns utformning. Vi tolkar detta som att det betyder att de är lyhörda till barns tankar, åsikter samt behov och är måna om att varje barn blir sedd. Man kan här se likheter med Montessoripedagogiken där de menar att barn själva ska få vara med och bestämma. De ska kunna bestämma över sina val av aktiviteter och kunna arbeta i sin egen takt (Gedin & Sjöblom, 1995).

Björklid menar att inomhusmiljön kan ses även som en resurs för utveckling av demokratisk kompetens. Hon säger att både läroplanen och Barnrättskonventionen understryker barns rätt till ansvar och inflytande över sin egen inomhusmiljö med tanke på både den sociala och kulturella såväl som den fysiska. Barns delaktighet i beslut om sin inomhusmiljö är en förutsättning för deras uppfattning för demokratin som samhällsform (Björklid, 2005). När Diana pratar om att barnen borde ha ett studiebesök och titta på hur inomhusmiljön på andra förskolor ser ut tolkar vi hennes svar som att det är viktigt att utvidga barns referensramar och inte stanna kvar i de redan etablerade sätt och tankar hur saker och ting ska vara, kanske även förutsatt av pedagogerna i viss mån.

Flera pedagoger har poängterat att de observerar barnen först, lägger märke till vad och hur barnen leker, vad det är för sorts materiel som barnen använder och sedan utifrån dessa observationer förändrar eller förbättrar pedagogerna inomhusmiljön på avdelningen. Till exempel kan en utsaga från en flicka om ”frökens pennor” spela en viktig roll i vad det är för leksaker eller materiel som barnen har behov av och visar intresse för. Lenz Taguchi säger att barnen kan kommunicera sina tankar, kunskap och erfarenheter till pedagoger via bilder, målningar och utsagor. Pedagoger i sin tur kan kommunicera barns tankar och erfarenheter via observationer till andra pedagoger och andra utomstående (Lenz Taguchi, 1997). Här ser vi exempel på en ömsesidig kommunikation mellan barnen och pedagogerna vilken bidrar, så som vi tolkar det, till en fördjupad förståelse av barns behov och intresse vilket ligger till grund för inomhusmiljöns utformning på de förskolor vi gjorde vår studie. Inom den sociokulturella teorin är kommunikativa processer ett centralt begrepp. Människor får kunskaper och färdigheter genom kommunikation med andra aktörer och artefakter (Säljö, 2000).

5.5. Dokumentation som en del av inomhusmiljön

Samtliga pedagoger på de fem förskolorna ansåg att dokumentation är en viktig del av deras pedagogiska arbete. Britt på Blomman sade t.ex. att dokumentation är ett verktyg som de använder sig mycket av. Hon uttrycker sig på följande sätt:

”Framförallt är det väl att det inte sitter uppe på väggarna, men att vi använder dokumentationen i våra diskussioner väldigt mycket, även tillsammans med barnen. Den ska ligga som grund när vi har våra möten.”

Clara på Clownen tycker även att dokumentation är ett utvärderingsverktyg. Hon säger att de använder dokumentation för att få veta vad man gör eller vad man ska göra och vad man har gjort samt hur man ser sig själv och barnen:

”Vi sätter upp det på väggarna och vi använder det, pratar om det, och att man byter ofta. För det som händer i barngruppen, är det som ska synas. Både hur man möblerar inomhus och det som sitter på väggarna, och skapa tillfällen till reflektion hos barnen och hos en själv och tillsammans.”

Pedagogen Diana på Draken berättade även om sin förändrade syn på dokumentation. För några år sedan tyckte pedagogerna att de dokumenterade mycket individuellt i form av portfoliopärmar och de hade en del dokumentation på väggarna. Enligt Diana upplevde pedagogerna att det var för mycket dokumentation och att det inte alltid var så att bilderna kommunicerade just det budskapet som pedagogerna försökte att fånga.

”Det var mycket dokumentation här. Så här upplevde jag att det var ganska mycket nu när jag tittar tillbaka: kanske en bild på något och så står det under att här står vi och väntar på, alltså de stod samma sak som det var på bilden och det stod också ibland sådant som kanske inte lyfte fram det kompetenta barnet utan det var mer som en observation, att det kan vara svårt att hålla pennan åt rätt håll.”

Och sedan beskriver Diana om hur hon ser på dokumentation idag:

”Men idag ser jag ingen sådan dokumentation utan nu är det mer att man försöker lyfta fram vad barnen har sagt, vad barnen har gjort, wow titta vad de kan, titta vad de har upptäckt. Men just pedagogisk dokumentation så som jag har fattat det är verkligen att använda det vi har skrivit och fotat och filmat till att sitta tillsammans och reflektera, vad säger de i det här och så tänker du, hur tänker du, hur kan vi gå vidare eller är det något vi behöver förändra, är det egentligen bra att vi gör som vi gör, så att man har den som underlag för att utveckla sig själv vidare.”

Elin som arbetar på Elefanten liksom Diana talar om pedagogisk dokumentation förr och nu och menar att de har blivit bättre på att arbeta med dokumentation:

”Förr så var det väl så att man dokumenterade och satte upp på väggen och så var det klart. Nu gör vi så att vi tar med oss bilder och observationer och sådant som vi tänker ha till våra planeringar och så sitter vi och tittar på det och pratar om det och säger vad vi sett och hört och kan på det viset komma fram till vad nästa utmaning för barnen ska vara.”

5.5.1. Analys av temat

Wallin skriver att på förskolorna i Reggio Emilia arbetar pedagoger med dokumentation. Där har de dokumentation uppsatt på väggarna i barnens egen ögonhöjd. Man vill ge barnen tillfälle från första början att reflektera över det de gjort och vad de lärt sig (Wallin, 1996). Miriam Akerö skriver i Dahlbeck & Johanssons bok att i dokumentationsarbete använder de sig av många olika metoder som fota, ljudinspelning, skriftliga kommentarer, observationer och redogörelser. Med detta vill de visa processen i arbetet och inte bara resultatet. Så genom

att t.ex. observera och fotografera kan man se hela processen fram till det färdiga resultatet (Dahlbeck & Johansson, 1986).

I intervjuerna tolkar vi det som att pedagogerna menar att det är viktigt i arbetet med dokumentation att inte bara gå in i diskussion med barnen och med sig själv som pedagog utan också att gå in i en aktiv dialog pedagoger emellan där tankar och idéer kommer fram om vad, hur och varför vi gör som vi gör. Vi tolkar det som att pedagogerna tar hjälp av varandra när det gäller att planera och reflektera kontinuerligt kring vad som sker och hur pedagogerna ska ta nästa steg från dokumentation till inomhusmiljöns utformning med tanke på barns lärande och utveckling. Möten där dokumentation är en utgångspunkt ligger till grund för inomhusmiljöns utformning och ger möjlighet till insyn samt delaktighet, idéutbyte och delat ansvar. I detta fall ska dokumentation vara kommunicerbar med andra (Lenz Taguchi, 1997). I vår undersökning ser vi att det är tankarna och idéerna från dokumentation och IUP:er som ligger bakom organisationen av inomhusmiljön. Pedagogerna använder dokumentation inte bara för att hänga bilder på väggarna för att beskriva och slå fast att det här hände. Dokumentationen blir ett underlag till kommunikation inte bara mellan vuxna och barn eller barn emellan utan det blir även ett underlag till pedagogernas reflektioner och tankar för att de ska kunna ta nästa steg.

Den sociokulturella teorin står för att man lär sig tillsammans. Genom att vara delaktig i gemensamma aktiviteter där mening, innebörd och handling konstrueras i en social förhandlingsprocess (Bergqvist m.fl., 1999). Dokumentation är ett sätt att lära och reflektera tillsammans med andra.

I vår studie kommer det fram tydligt att pedagogerna genom att dokumentera det som barn gör och säger under sin vistelse på förskolan försöker att lyfta fram det kompetenta barnet. Vi tolkar det som om pedagogerna försöker att synliggöra barns lärande både för barnen och för sig själva när de observerar och lyssnar på barnen. Pramling Samuelsson och Sheridan menar att ett reflekterande pedagogiskt förhållningssätt går ut på att pedagogen ska kunna lyssna, se och lära sig av det barn säger och gör. Detta innebär att man lär tillsammans, samtidigt som pedagogen får syn på vad just dessa barn är intresserade av och hur de lär sig detta (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

5.6. Inomhusmiljön som hinder eller möjlighet för barns lärande och utveckling

I intervjusvaren framkommer att pedagogerna menar att de utformar inomhusmiljön utifrån barns behov och intresse och därför tycker Annika på Ankan att man helst vill ha åldersindelade grupper. Hon ser åldersheterogena grupper som ett hinder för att man inte kan utforma inomhusmiljön för fullt på det sättet att den blir anpassad till alla åldrar på en och samma avdelning på förskolan. Britt på Blomman anser det också som ett hinder, men samtidigt ser hon även en möjlighet:

”Man kan ändå göra det som känns rätt i hjärtat i alla fall förutom förhållningssättet, vad kan vi göra med miljön om vi har ettåringar och femåringar, så man får trola lite grann med den miljön då för att den ändå ska vara inspirerande. Men som sagt, vårt arbete Reggio Emilia inspirerat är först och främst hur jag bemöter andra människor, oavsett om de är en eller två meter långa.”

Eftersom Elefanten och Clownen är åldersheterogena förskolor uppstår det liknande hinder som på förskolan Ankan. Problemet är att det händer att pedagogerna är tvungna att ta bort eller flytta på leksaker, materiel eller möbler med tanke på de små barnen. Man skulle kunna ha sina saker på sin nivå utan att de små barnen stoppar saker i munnen vilket är farligt eller förstör det som äldre barn skapat. Det uppstod ett dilemma på förskolan om hur man kan tillfredsställa både små barn och stora på bästa möjliga sätt så att en inomhusmiljö som utsett för äldre barn blir inte hinder för små barnens utveckling, lärande och möjlighet att påverka och vara delaktiga i utformandet. Pedagogerna på Elefanten upplevde att det inte var bra för de små barnen:

”Ska inte de få vara överallt på sin egen avdelning, det känns ju också fel att möta ett nej när man går in i ett rum. Du får inte vara här!”

Men Elin berättar för oss att snart blir Elefanten en åldershomogen förskola och pedagogerna tror att det kommer att fungera mycket bättre är förut.

Clara på Clownen och Elin på Elefanten finner också att de låga borden och stolarna som är anpassade till barnen kan vara jobbiga arbetsmiljömässigt för de vuxna med tanke på ergonomin. Man får ont i ryggen, knäna och får arbetsskador. Fast oavsett detta tycker de båda att:

”... barnen blir stärkta i självförtroende och självkänsla, att klara av och att äga sin förskola på ett helt annat sätt. Och för vuxna så är det, de blir ju mer lättarbetat, om barnen är självgående och inte för behov av vuxna och hjälpa hela tiden så får man tid till annat som reflektion och dokumentation och tid att se barnen. Man får mer tid till sådant.”

(Pedagog Clara)

”De blir självständiga. Se lyckan när ettåringen får bära bort sin tallrik själv efter maten och slippa sitta fast i en tripp-trapp-stol och inte kunna gå ner själv. Det är mycket värt. Sedan att miljön är tillgänglig, de når allt.”

(Pedagog Elin)

Under intervjun formulerade pedagogerna också sina tankar kring det Reggio Emilia inspirerade sättet att arbeta och läroplanen. Elin menar att det inte alls är några problem att arbeta som en Reggio Emilia inspirerad förskola och ändå ha läroplanen i ryggen när man arbetar med barnen. Hon anser att det som står i läroplanen och som vi ska arbeta utefter är precis så som pedagogerna arbetar med barnen i Reggio Emilia. Likaså tar Clara upp att de som skrivit läroplanen har varit oerhört influerade av Reggio Emilias filosofi. Av den anledningen det är lätt att arbeta med läroplanen utifrån filosofin som Reggio Emilia har.

”Det finns olika sätt att jobba med läroplanen men att jobba Reggio Emilia inspirerat är ett jättebra sätt att jobba med läroplanen, ett mer konkret sätt.”

(Pedagog Clara)

”Det går hand i hand, deras sätt att se på barnen är ju vårans värdegrund.”

(Pedagog Elin)

Diana förklarar att i början innan hon blev förskollärare läste hon läroplanen och insåg att den innehöll många fina ord och att den var svår att förstå vad som menas. Hon berättade sedan

efter att hon varit på ett studiebesök i Italien läste hon läroplanen igen och såg direkt att i denna fanns Reggio Emilia filosofin som hon mötte på i Italien. Sedan namnger hon några personer som är influerade av Reggio Emilia filosofin, bland annat Gunilla Dahlberg som har varit med och utformat delar i läroplanen och dessa delar kommer från Reggio Emilia filosofin.

5.6.1. Analys av temat

Inomhusmiljön skapar såväl förutsättningar som hämning för lek och lärande. Det som tyder mest på samspelet mellan inomhusmiljö och barns lek är tillgång till mycket löst materiel såsom stolar, kuddar, små bord och madrasser, dvs. saker och ting omkring oss i verksamheten. Om inomhusmiljön är organiserad på det sättet att den är lättillgänglig och åtkomlig underlättar detta för barnen att vara självständiga och kunna ändra inomhusmiljön så att det passar deras lektema, behov och intresse. En annan viktig aspekt är att leken blir ostörd och barnen ska kunna leka med minsta möjliga avbrott. Detta innebär att inomhusmiljön ska vara självinstruerande så att barnen kan klara sig själv och inte behöva be en vuxen om hjälp (Björklid, 2005). I undersökningen berättar pedagoger om barnanpassade möbler bland annat att de har låga bord och stolar. Vi tolkar att pedagogerna tycker att det är fördel för barnen att ha anpassade möbler, där barnen inte behöver vara beroende av vuxen, men samtidigt påpekar pedagogerna att det kan vara ergonomiskt utmanade för personalen att ha låga möbler på förskolan.

En annan viktig aspekt när det gäller samspelet mellan inomhusmiljön och barns lek och lärande är hur utformningen påverkar relationer. Det är viktigt hur rum för olika barn och barngrupper är placerade i förhållande till varandra. Inomhusmiljöns utformning bestämmer vilka som får kontakt med varandra och vilka som inte får det (de Jong, 1996). De Jong resonerar kring nackdelar och fördelar för åldersheterogena barngrupper. Författaren säger att rum där personer eller barnen tillhör en viss grupp, t.ex. barn i en åldersgrupp, kan vara utspridda, samlade på ett ställe eller blandade. När man försöker att hålla isär grupper ger det dem en egen plats i huset. Hon ser en fördel med att grupper hålls isär för att då förstärks den sociala gruppen ytterligare genom att den är rumsligt sammanförd. Men det kan vara ett hinder då det lätt bildas barriärer mellan grupper. I vår undersökning framkommer det att pedagoger har ett dilemma om hur man kan utforma inomhusmiljön på det sättet att den blir anpassad till alla åldrar på förskolan. Vi tolkar pedagogernas uttryck om detta som om de alternerar mellan å ena sidan att skapa en inomhusmiljö där barnen blir självständiga och stärkta i självförtroende och självkänsla att klara av och att äga sin förskola och å andra sidan att barnen i alla åldrar blir tillfredsställda på bästa möjliga sätt där inomhusmiljön inte blir ett hinder för de små barnens utveckling, lärande och möjlighet att påverka och vara delaktiga i utformandet.

Enligt Montessoripedagogiken är materielens och den tillrättalagda inomhusmiljöns uppgift att stimulera och uppmuntra barnen att bli självständiga individer (Gedin & Sjöblom, 1995). Även här är självständighet alltså viktigt och något som de vill att barnen ska känna.

Pedagogerna på förskolorna vi var på såg det inte som något hinder att arbeta utifrån läroplanen samtidigt som de inspireras av Reggio Emilia filosofin utan de tyckte istället att det går bra. I läroplanen finns mycket likheter med Reggio Emilia filosofins tankar som t.ex. förskolan ska sträva efter att varje barn:

- ”utvecklar självständighet och tillit till sin egen förmåga.” (Skolverket, 2006, s 9)

Arbetslaget skall:

- ”se till att alla barn får möjlighet att efter ökande förmåga påverka verksamhetens innehåll och arbetssätt och delta i utvärderingen av verksamheten.” (Skolverket, 2006, s 11)

I Läroplanen för förskolan tar de flera gånger upp att det är viktigt med barns självständighet och delaktighet som även är en stor del i Reggio Emilia filosofin.

5.7. Sammanfattning av resultat

Inomhusmiljön på Reggio Emilia inspirerade förskolor

Inomhusmiljön på de olika förskolorna vi besökte var lika på många sätt. De försökte alla att få in Reggio Emilia filosofins tänkesätt när de utformade inomhusmiljön. Man kunde tydligt se på förskolorna att de utgick från Reggio Emilia filosofins syn på barn som kompetenta när de utformade inomhusmiljön. Det syntes bland annat i att de ville få barnen delaktiga och få barnen att själva kunna tänka och tycka. På de flesta av förskolorna utgick pedagogerna från barnens intresse och behov när de utformade inomhusmiljön. För att få barnen att vara självständiga hade de låga möbler och materiel tillgängligt på förskolorna. Samtliga rubriker vi tagit upp om inomhusmiljön var det som pedagogerna inspirerats från Reggio Emilia filosofin och som de anser är viktigt på förskolor för att få barnen att bli självständiga och tänka fritt.

Vikten av kommunikation och delaktighet

Pedagogerna på förskolorna hade olika tankar kring barnens delaktighet men alla försökte att få in barnens tankar och intressen i utformandet av inomhusmiljön. Vissa av pedagogerna lät barnen själva berätta hur de ville ha det medan vissa pedagoger försökte lyssna på barnen för att förstå vad som intresserar dem just nu och därefter utforma inomhusmiljön själva efter barnens intressen. Vad som påverkade pedagogerna i utformandet av inomhusmiljön var olika men alla försökte att lyssna på barnen för att få deras intressen synliga.

Dokumentation som en del av inomhusmiljön

Samtliga pedagogerna på förskolorna vi besökte ansåg att dokumentation är en viktig del av deras pedagogiska arbete. Dokumentationen på förskolorna blir en del av inomhusmiljön när den sitter uppe på väggarna så att föräldrar, barn och pedagoger kan se den. Men pedagogerna vi intervjuade berättade att det är så mycket mer än något som hänger på väggarna. Några pedagoger använder dokumentationen som grund på deras möten, för att föra diskussioner om det. Andra pedagoger använder det som ett utvärderingsverktyg, för att på så sätt utvärdera vad man har gjort, vad man ska göra, vad man gör samt hur man ser sig själv och barnen. Dokumentationen blir viktig för reflektion både hos barnen, pedagogerna och tillsammans. De försöker att lyfta fram i dokumentationen vad barnen sagt, vad de gjort, vad de kan och vad de har upptäckt. Dokumentation blir ett underlag för att utveckla sig själv vidare.

Inomhusmiljön som hinder eller möjlighet för barns lärande och utveckling

På några av förskolorna anser pedagogerna att ett hinder i det Reggio Emilia inspirerade arbetet är att de har åldersheterogena avdelningar. De menar då att det är svårt att inspirera alla barn med inomhusmiljön då barnen är i olika åldrar.

Envar av pedagogerna ser en fördel för barnen att ha låga möbler eftersom de blir mer självgående och på så sätt får upp sitt självförtroende men för pedagogerna kan låga möbler

göra att de får skador i t.ex. rygg och ben. Detta är ett problem för pedagogerna men de anser ändå att fördelarna med låga möbler väger upp.

Pedagogerna på förskolorna anser att arbetet kring Reggio Emilia filosofin och att arbeta utifrån läroplanen bara är positivt. De menar att Reggio Emilia filosofin och läroplanen har mycket likheter och går hand i hand. När vi gått igenom läroplanen upptäckte vi likheter med synen de har i Reggio Emilia filosofin.

I våra resultat har vi sett likheter mellan Reggio Emilia filosofin och Fröbelpedagogiken, Montessoripedagogiken och den sociokulturella teorin. Fröbelpedagogiken med dess lekgåvor och konstruktionsmateriel, Montessoripedagogiken där miljön och självständighet är en viktig del och den sociokulturella teorin där delaktighet och kommunikation är viktiga begrepp.

6. Slutdiskussion

I det här avsnittet kommer vi att knyta samman vår studies olika delar. Vårt resultat sammanlänkas med syfte, frågeställningar och bakgrund. Vi kommer att diskutera det vi tycker är det viktigaste i arbetet, vilka konsekvenser det kan få för barns lärande och utveckling, för förskolans utformning, för pedagoger och lärarstuderande.

Vårt syfte med studien var att undersöka vad det är för tankar, förhållningssätt och ståndpunkter som ligger bakom organisationen av inomhusmiljön. I vår studie framkommer det att pedagogerna på de Reggio Emilia inspirerade förskolorna vi besökte anser att det är barnens intresse och behov som styr inomhusmiljöns utformning. Det framkommer också att pedagogerna utgår från Reggio Emilia filosofins förhållningssätt vilket innebär att barn är kompetenta och skall ges möjlighet att vara självständiga, materiel ska vara tillgängligt och barn ska känna sig och vara delaktiga.

Enligt läroplanen ska den pedagogiska verksamheten utgå från barnens erfarenheter, intressen, behov och åsikter (Skolverket, 2006). Med hjälp av observationer och dokumentation får pedagogerna veta om barnens intresse och önskan och utifrån detta försöker de skapa en lärorik inomhusmiljö på förskolan. Det var intressant att höra om hur pedagogernas syn på dokumentation har förändrats. Från att sätta upp dokumentation på väggarna och ha en bild med en kort kommentar under till att se dokumentation som ett redskap i ett pedagogiskt arbete och ett underlag för reflektion. Vi tror att den förändrade synen på dokumentation som blir tydlig i vår studie beror på att pedagogerna fått insikt i att Reggio Emilia filosofin inte är en metod som man kan arbeta med utan reflektion utan att den ska tolkas och anpassas till den svenska förskolans förutsättningar. Utifrån resultaten i denna studie anser vi att dokumentation kan ligga till grund för att det skapas nya inomhusmiljöer på förskolor där barns intresse och reflektion spelar en avgörande roll i hur en inomhusmiljö kan se ut. De nya inomhusmiljöerna tror vi bidrar till nya lekar, samspel, interaktion och kommunikation, samlärande och utveckling på barnens villkor.

Efter vi läst litteratur om Reggio Emilia filosofin fick vi uppfattningen om att lekens betydelse för barns lärande och utveckling inte lyfts fram. Detta anser vi strider mot det som svenska läroplanen Lpfö 98 lägger stor fokus på nämligen att:

”Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande ska prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem.” (Skolverket, 2006, s 6).

Enligt pedagogerna varierar barnens delaktighet i inomhusmiljöns utformning. En del pedagoger menade att barnen är delaktiga i högsta grad, medan de andra ansåg att barn var indirekt delaktiga i inomhusmiljöns förändringsprocess. Vi tror att dessa skilda åsikter om barns delaktighet kan bero på, att trots att studien gjordes endast på de Reggio Emilia inspirerade förskolorna, finns det ändå olika uppfattningar och tolkningar hos pedagogerna. Det kan också bero på vilka förutsättningar förskolorna har. Förskolorna hade olika möjligheter att ta till sig av Reggio Emilia filosofin i inomhusmiljön men alla försökte att få in det på sätt som passade deras förskola.

I vår studie poängterades det ett antal gånger vikten av barnens självständighet. Pedagogerna försöker att skapa inomhusmiljöer där barnen kan vara självständiga och inte be en vuxen om hjälp utan att klara sig själva. Pedagogerna har beskrivit att de har låga bord och stolar på förskolor så att barnen kunde klara av att vara självständiga. Men å andra sidan ansåg pedagogerna att de låga möblerna var en nackdel med tanke på ergonomi i pedagogernas arbete. Här menar vi uppstår ett dilemma om å ena sidan möjligheten för barn att lära sig vara fria och obundna individer och å andra sidan pedagogernas arbetsmiljö.

Inomhusmiljön spelar en stor roll för barns lärande och utveckling. Vad vi kommit fram till i vår studie är att pedagogerna på förskolorna vi genomförde vår undersökning försöker på bästa möjliga sätt utifrån de förutsättningarna som finns att anpassa inomhusmiljön efter barngruppen. Såsom pedagogerna uttryckte sig kan åldersheterogena barngrupper vara ett hinder för barns lärande och utveckling.

I bakgrunden har vi beskrivit de viktigaste kärnpunkterna som Reggio Emilias filosofi står för. Dessa kan vi även se i studiens resultat som vi fick fram genom intervjuer och observationer. Pedagogerna menade att barn ska vara självständiga, de ska inspireras av varandra i leken, inomhusmiljö ska vara tillåtande, materiel ska vara tillgängligt och pedagogerna ska uppmuntra barn till lek. Vi vill här påpeka att man kan se spår av pedagogernas tankar om barns lärande och utveckling, barnsynen och inomhusmiljöns betydelse för lärande i Fröbel- och Montessoripedagogiken. Det visade sig även att pedagogerna anser att läroplanen och Reggio Emilia filosofin går hand i hand med varandra.

Vi anser att vår studie har varit lärorik. Det var spännande att vara på de olika förskolorna och se hur man på olika sätt kan arbeta Reggio Emilia inspirerat. Vi tror att det kan vara till stor nytta i vårt kommande arbetsliv att vi har sett, hört och läst om Reggio Emilia filosofin som nu inspirerar många förskolor i bland annat Sverige. Samtidigt tycker vi det är viktigt att inte enbart ta efter Reggio Emilias filosofi utan det viktigaste är att se barngruppen och de enskilda individerna i barngruppen man har och se vad som passar dem bäst. Barnen såsom vuxna har olika erfarenheter och detta gör att vi lär och inspireras av varandra. Vi anser att detta är ett gemensamt synsätt för både Reggio Emilias filosofi och det sociokulturella perspektivet. Att som pedagog utgå från att barn kan, menar vi är viktigt och att vi kan lära av dem. Men samtidigt är det vi som är de vuxna som ska leda barnen och finnas där för dem. I Reggio Emilia inspirerade förskolor är inomhusmiljön en viktig del som ska uppmuntra barnen till lek och lärorika stunder. Även dokumentationen är en viktig del men det är viktigt att inte lägga för stor uppmärksamhet endast vid detta. Som en av förskollärarna sade i våra intervjuer kan det lätt bli så att man tänker att man måste dokumentera allt hela tiden. Det är viktigt att tänka på att barnen är det viktigaste och därefter ordna med inomhusmiljön både för deras skull men även för pedagogernas skull. Som pedagog tycker vi att det är betydelsefullt att kunna om många olika synsätt och teorier. Reggio Emilia filosofin är ett av synsätten vi anser är bra att inspireras av men det finns annat i andra teorier och synsätt som också är viktigt att tänka på. Därför tycker vi att man måste lära sig om olika synsätt och noga tänka efter vad som passar för mig själv, barnen, de andra pedagogerna och föräldrarna.

Reggio Emilia filosofin växer i Sverige och flera förskolor inspireras av filosofin. Därför anser vi att det är viktigt att pedagoger i förskolan känner till vad Reggio Emilia filosofin står för och hur dess syn på barn är. Vi anser också att det är viktigt att pedagoger känner till och tänker på hur viktig inomhusmiljön är för barns utveckling och lärande. Med anledning av detta tycker vi att studien har relevans för läraryrket.

För fortsatt forskning hade vi velat göra en kvalitativ studie där vi jämför svenska Reggio Emilia inspirerade förskolor med Reggio Emilia förskolor i Italien med syfte att jämföra inomhusmiljön, vad det finns för likheter och skillnader och vad det betyder för barns lärande och utveckling.

7. Referenslista

Litteratur

Barsotti, Anna, Dahlberg, Gunilla, Göthson, Harold & Åsén, Gunnar (1992). *Pedagogik i en föränderlig omvärld - ett samarbetsprojekt med Reggio Emilia*. Stockholm: Högskolan för lärarutbildning.

Barsotti, Anna (2004). *D – som i Robin Hoods Pilbåge. Ett dokumentationsprojekt på daghemmet Diana i Reggio Emilia*. Stockholm, HLS Förlag.

Bergqvist, Kerstin, Calgren, Ingrid & Davidsson, Birgitta (1999). *Miljöer för lärande* Lund: Studentlitteratur.

Björklid, Pia (2005). *Lärande och fysisk miljö : en kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Dahlbeck, Per & Johansson, Åke (1986). *Vad kan vi lära av Reggio Emilia?* Stockholm: Pedagogik och kultur.

de Jong, Marjanna (1996) *Pedagogiska och sociala aspekter på lokaler för barnomsorg : underlag till Allmänna råd från Socialstyrelsen 1995:2*, Malmö: Lunds universitetet

Esaiasson, Peter m.fl. (2007). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, uppl. 3. Stockholm: Norstedts juridik.

Forssell, Anna (2005). *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber AB.

Gedin, Marika & Sjöblom, Yvonne (1995). *Från Frøbels gåtor till Reggios regnbåge - om alternativ för skolan*. Stockholm: Bonniers.

Grut, Katarina (2005). *Exemplet Reggio Emilia. Pedagogik för demokrati och lokal utveckling*. Stockholm: Premiss förlag.

Jonstoj, Tove & Tolgraven, Åsa (2001). *Hundra sätt att tänka. Om Reggio Emilias pedagogiska filosofi*. Stockholm: Sveriges Utbildningsradio.

Lantz, Annika (2007). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur.

Lenz Taguchi, Hillevi (1997). *Varför pedagogisk dokumentation?: om barnsyn, kunskapsyn och ett förändrat förhållningssätt till förskolans arbete*. Stockholm: HLS.

Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (1999). *Lärandets grogrund. Perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. Lund: Studentlitteratur.

Pramling Samuelsson, Ingrid & Asplund Carlsson, Maj (2003). *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber AB.

Skolverket (2006). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. Stockholm: Norstedts Juridik AB

Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (1996). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

Vygotskij, Lev S (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos AB.

Wallin, Karin (1996). *Reggio Emilia och de hundra språken*. Stockholm: Liber AB.

Wallin, Karin (1999). *Vi är i rummet och rummet är i oss*. Göteborgs-Posten.

Wallin, Karin (2003). *Pedagogiska kullerbyttor*. Stockholm: HLS förlag.

Elektroniska källor

www.reggioemilia.se/ 7/12-09

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> 30/11-2009

8. Bilagor

Bilaga 1

Intervjufrågor

Hur länge har du arbetat som förskollärare?

Hur länge har ni arbetat med Reggio Emilia?
(Varför började ni arbeta med Reggio Emilia?)
(Har ni fått någon utbildning kring Reggio Emilia?)

Hur har Reggio Emilia inspirerat er att utforma er inomhusmiljö?

Tror du att den fysiska inomhusmiljön har någon betydelse för barns lärande och utveckling?
(Hur? På vilket sätt?)

Bestämmer ni pedagoger hur inomhusmiljön ska se ut eller är barnen delaktiga i utformandet?

Vad tror du det växande intresse för Reggio Emilia inspirerade förskolor beror på?

Vilka fördelar och nackdelar ser du med en Reggio Emilia inspirerad miljö?

Bilaga 2

Observationsschema av inomhusmiljön

Förskola:

Lustfylld miljö	
Stimulerar till lek	
Stora ytor	
Små ytor	
Ateljé	
Speglar	
Lättillgängligt materiel (Vad för slags materiel?)	
Anpassningsbara möbler till barnen	

Uppmuntrar miljön till samspel mellan barn-barn	
Uppmuntrar miljön till samspel mellan barn-vuxen	
Underlättar miljön att kunna dela in barnen i små grupper, vid behov	
Har de rum i rummen	
Övrigt	